

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ



СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ**  
**XII Всеукраїнської**  
**науково-практичної конференції**

**МОДЕРНІЗАЦІЯ**  
**ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ**  
**СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ:**  
**СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

*26 грудня 2018 р.*

Сєвєродонецьк  
2019

Рекомендовано Вченою радою  
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля  
(протокол засідання Вченої ради №5 від 25.01.2019 р.)

**Редакційна колегія:**

Л. І. Павлова, кандидат політичних наук (голова),  
Г. С. Агафонова, кандидат політичних наук,  
О. В. Карчевська, відповідальний секретар

**Модернізація політичної системи сучасної України: стан та перспективи розвитку** : Збірник матеріалів XII Всеукраїнської науково-практичної конференції (26 грудня 2018 р.) / Ред. колегія: Л. І. Павлова (гол.), Г. С. Агафонова, О. В. Карчевська. – Северодонецьк : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2019. – 92 с.

У збірнику наукових праць містяться доповіді та повідомлення науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів України на XII Всеукраїнській науково-практичній конференції, яка відбулася 26 грудня 2018 р.

Подано матеріали з політико-соціальних проблем, присвячені модернізації політичної системи сучасної України, її структурним елементам та актуальним питанням сьогодення, в т.ч. місця України в глобальному політичному процесі.

Збірник підготовлено кафедрою політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

---

---

## ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

**Павлова Л. І.,**

*Східноукраїнський національний університет  
імені Володимира Даля*

### **ЗМІНА РОЛІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ СВІТОВОГО ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ**

Економічна, культурна, соціальна взаємозалежність країн ставить під загрозу державний суверенітет та право самостійно вирішувати внутрішні проблеми. На економічну ситуацію в державах все більше впливають не органи влади, а транснаціональні окремі корпорації, що контролюють більше половини світового промислового виробництва і торгівлі. Саме такі економічно зацікавлені групи осіб і визначають важливі політичні рішення для держави. Відмічається підкорення держав інтересам ТНК, оскільки саме їхня діяльність може значно посилити економічні можливості окремих країн. А здатність транснаціональних корпорацій впливати на світові економічні процеси ослаблює здатність держави контролювати ці процеси та повною мірою виконувати свої функції.

Сучасна багатополарна міжнародна система повною мірою відчула на собі тенденцію посилення впливу глобальної інтеграції та суперечливу дію світових економічних механізмів. Періодичні масштабні світові економічні кризи поставили під сумнів ефективність всієї діючої системи «глобальних» соціально-економічних інститутів та саму ідею глобалізації як позитивну тенденцію розвитку сучасного світу. Держави активізують свою роль на світовому ринку, уряди намагаються виробити спільну стратегію щодо світової економіки. Оскільки окремі суб'єкти міжнародних відносин, навіть такі сильні як ТНК, не здатні повністю регулювати стихійні економічні процеси та намагаються діяти за допомогою держав. Особливо помітні дії урядів

держав-членів неформальних об'єднань «Великої сімки» та «Великої двадцятки». При цьому у даний час виділяють декілька суб'єктів, що найбільше впливають на світогосподарські процеси, і серед них можна назвати МВФ, Світовий банк, Світову організацію торгівлі, регіональні економічні і фінансові організації. Отже, активізація впливу державних адміністрацій на фінансові світові ринки через зазначені структури є можливістю реалізації економічної функції державою в умовах економічної глобалізації.

Розвиток процесів глобалізації та її негативні наслідки підштовхують держави до пошуку нових механізмів вирішення зазначеної проблеми. Вирішення проблеми реформування держави в умовах глобалізації можливе через посилення її координаційної функції, тобто управління економічними відносинами через їхню координацію та регулювання, з одночасною передачею ряду подібних управлінських функцій іншим політичним суб'єктам, що може вимагати трансформації традиційних владних структур.

Держава як головний носій всіх суспільнозначущих інтересів та цінностей виконує координацію всіх процесів життєдіяльності в суспільстві. Водночас всередині країн політичні партії та громадські організації, активізуючи своє представництво, перебирають на себе соціальну функцію держави як виразника суспільнозначущих інтересів. Хоча цей факт і є наслідком демократизації життя, він змінює класичне уявлення про державу та її роль у суспільстві. Також державний суверенітет значно обмежується діяльністю міжнародних організацій, які отримують реальну владу на окремих територіях як у випадку з екстремістськими, терористичними угрупованнями.

Міжнародні відносини завжди визначались і визначаються певною непередбачуваністю розвитку та відсутністю централізованого управління. В умовах нерегульованості стихійних процесів світової економіки, які стають все більш непередбачуваними, саме на державу та її регулятивні інструменти спираються транснаціональні структури та великі промислові групи. Водночас держава посилює свої функції на зовнішньополітичній арені через задіяність у міжнародних організаціях. Наднаціональний рівень політичної діяльності дозволяє країнам зміцнити міжнародне співробітництво та координацію політик у економічній, соціокультурній, інформаційній галузях, у сфері боротьби з тероризмом та злочинністю.

В умовах глобалізації кожна держава розробляє власну стратегію подальшого розвитку, адаптуючись до світових змін та потреб. Оптимальним стає корегування державної економічної політики та створення умов для розвитку науково-технічного потенціалу країни,

підтримка інноваційного бізнесу та формування відповідної розвинутої інфраструктури.

При втраті державою ряду притаманних їй класичних внутрішніх функцій оптимальним рішенням може стати тісна співпраця з громадянським суспільством та делегування йому частини своїх повноважень. Розширення зв'язків з громадськими об'єднаннями та місцевим самоврядуванням дозволяє консолідувати суспільство, адекватно вирішувати соціальні проблеми, ставати гарантом соціальної стабільності і захищати населення від злочинності та терору, що здобуває глобального характеру.

Таким чином, можна визначити, що глобалізація як процес посилення взаємозалежності країн і народів має певний негативний наслідок для розвитку держави. В нових умовах змінюється традиційне розуміння її ролі і місця в сучасному світі, держава втрачає свій суверенітет. У такій ситуації зростає роль вже існуючих міжнародних організацій, виникають нові міжнародні структури, покликані вирішити глобальні проблеми людства та посилити колективну безпеку країн. Ці процеси призводять до зміни функцій держави, які набувають більшої актуальності у кризових ситуаціях, що підсилюються системними кризами світового характеру. Відбувається соціалізація ролі держави у відповідь на негативні виклики глобалізації. Лише соціально консолідоване державою суспільство може успішно інтегруватися у світове співтовариство та адаптуватися до умов глобального ринку.

### Література

1. Артеменко М. А. Формування транснаціональної еліти як чинник сучасних глобалізаційних процесів / М. А. Артеменко // Грані. – 2014. – № 11. – С. 91-96.
2. Mandelbaum M. The Future of Nationalism / M. Mandelbaum // The National Interest. – Fall 2002. – P. 4–23.
3. Messner D. Globalisierung, Global Governance und Entwicklungspolitik / D. Messner // Politik und Gesellschaft. – 2009. – v 1. – S. 6–18.
4. Mishe G. Toward a Human World Order / G. Mishe, P. Mishe. – N.-Y. : Metropolitan Press, 2002. – 313 p.
5. Кочетков А. П. Национальное государство в условиях глобализации / А. П. Кочетков // Полис. Политические исследования. – 2014. – № 4. – С. 63-75.

## **СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ**

Проведення ефективної, комплексної соціальної політики щодо окупованих територій, їх мешканців та вимушених переселенців є надзвичайно актуальною для сучасної української держави. Військовий конфлікт на Сході України та анексія Росією Криму привели до масштабної хвилі міграції населення – близько 1,5 мільйони українських громадян були вимушені переїхати на мирні території. Процес реалізації соціальної політики щодо громадян, які виїхали з тимчасово окупованих територій Донбасу, є достатньо суперечливим і містить немало проблем. За даними правозахисників часто зустрічаються ускладнення у призначенні та отриманні соціальних виплат, невиправдані перевірки, непрозорість та неефективність правових процедур при пошуку роботи і житла [1].

Виходячи з цього, найважливішими завданнями української держави виступає створення спеціальних програм заходів щодо створення економічних та соціально-культурних умов адаптації переселенців із окупованих територій, зміцнення їх ментально-культурної інтеграції до приймаючих громад. Деякі заходи у цьому аспекті вже реалізуються. Наприклад, ухвалено Постанову від 17.01.2018 р. № 15 «Про внесення змін до пункту 3 Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» [2]. Важливим просуванням у визначеному напрямку стало також розроблення у 2017 році Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб «Стратегії інтеграції ВПО та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2020 року». Стратегія представляє собою систему заходів як для пом'якшення проблем територіальних громад, що приймають переселенців з Донбасу, так і для забезпечення життєвих потреб і адаптації переселенців [3].

Найгострішою є проблема забезпечення переселенців житлом. Для її пом'якшення 17 січня 2018 р. уряд ухвалив Постанову № 20 «Про внесення змін до порядків, затверджених постановою КМУ від

31 березня 2004 року № 422», у якій «внутрішньо переміщені особи віднесені до категорії громадян, які мають право на отримання приміщень з фондів житла для тимчасового проживання, а також визначено необхідний перелік документів». Окрім цього, за підтримки державних, місцевих та міжнародних суб'єктів реалізуються декілька житлових пілотних проектів. Зокрема, протягом 2017 року два міста Донецької області – Маріуполь та Покровськ спрямували 50% фінансування з місцевого бюджету та державну субвенцію на забезпечення житлом вимушених внутрішніх переселенців. У Маріуполі було з цією метою придбано 42 квартири, а у Покровську – 9 [4]. Звичайно, це зовсім небагато у порівнянні з об'єктивними потребами, але подібні проекти реалізуються також у Львові, Кропивницькому, Одеській, Миколаївській, Херсонській та Кіровоградській областях. Важливо також і те, що вони зазвичай мають комплексний характер і окрім допомоги з отримання житла пропонують на безоплатній основі правову допомогу, індивідуальну та групову підтримку вразливих особистостей.

Експерти відзначають не тільки стратегічні, але й тактичні напрямки дії щодо підвищення розуміння, довіри та зняття соціального напруження у відносинах між державою та внутрішніми переселенцями. Це забезпечення безперебійного функціонування Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб; співпраця з національними та міжнародними громадськими організаціями у напрямку затвердження механізмів виплати усіх видів соціальної допомоги переселенцям; забезпечення сприятливих та безпечних умов переходу лінії розмежування з тимчасово окупованими територіями; створення оперативних пунктів надання адміністративних послуг [5].

Відповідно, можна зробити висновок, що проведення соціальної політики щодо внутрішніх переселенців з окупованих територій Луганської та Донецької областей стикається з багатьма проблемами та ускладненнями. В цьому напрямку мають місце певні позитивні напрацювання центральної влади, що сприяють дотриманню прав і свобод громадян, постраждалих від військового конфлікту, але вони досі не набули системного характеру, а реалізація відповідних заходів часто є ускладненою та неоперативною. Помітні позитивні впливи на підвищення рівня соціальних умов життя вимушених переселенців здійснює також реалізація спільних проектів центральної влади, органів місцевого самоврядування та міжнародних організацій.

### **Література**

1. Загублені в папірцях: дотримання соціальних прав внутрішньо переміщених осіб./ Українська гельсінська спілка з прав людини. Київ. КИТ.

2017. 66с. URL: <https://glavcom.ua/news/derzhava-povilno-virishuje-problemi-vnutrishno-peremishchenih-osib-pravozahisniki-466686.html>

2. Постанова від 17.01.2018 р. № 15 «Про внесення змін до пункту 3 Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2018-%D0%BF>

3. План заходів з реінтеграції Донбасу. Звітuye міністерство з питань тимчасово окупованих територій. 24.01.2018. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2387055-plan-zahodiv-z-reintegracii-donbasu-zvitue-ministerstvo-z-pitan-timcasovo-okupovanih-teritorij.html>.

4. Дем'яненко М. Внутрішньо переміщені особи України: актуальні проблеми та шляхи їх розв'язання [Електронний ресурс] / М. Дем'яненко // Україна: події, факти, коментарі. – 2018. – № 3. – С. 34–43. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr3.pdf>.

5. Майбутнє Донбасу: громадська думка в Україні та в регіонах URL: <https://dif.org.ua/article/maybutne-donbasu-gromadska-dumka-v-ukraini-ta-regionakh>

**Карчевська О. В.,**

*Східноукраїнський національний університет  
імені Володимира Дала*

## **ПОЛІТИЧНІ МАНІПУЛЯЦІЇ ЗАСОБАМИ МЕРЕЖЕВИХ КОМУНІКАЦІЙ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПОЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ**

Сучасний етап вчені називають інформаційною революцією, оскільки він задає нову інформаційну парадигму вивчення політичних явищ. Під впливом інформаційних технологій змінюються політичні інститути, політичні відносини, форми політичного впливу на суспільство та суспільну свідомість, своє місце впевнено посідає влада інформації [1, с. 157].

З огляду на ці зміни управління інформаційними потоками та інформаційними технологіями стає головним важелем політичної влади, а мистецтво управління політичною інформацією визначає успіх майбутнього політичного розвитку.

Комунікативний підхід інтерпретує політичну владу не як обмежену часом та простором певну субстанцію впливу, підпорядкування, сили або ставлення, а характеризує її як особливий різновид соціальної взаємодії політичних суб'єктів, як специфічну

форму соціальної комунікації між суб'єктами та об'єктами політичної діяльності з приводу отримання, зберігання, відтворення та трансформації політичної інформації з метою вироблення адекватних або неадекватних до політичних цінностей суспільних рішень [2, с. 51].

Специфікою мережевої комунікації є, перш за все, її соціальна обумовленість, що дає підстави розглядати її у системі соціальних відносин як їх визначений вид.

Інтернет-технології є найбільш динамічно прогресивними засобами комунікації, оскільки новітні засоби зв'язку дозволили об'єднати розрізнені комунікаційні системи у глобальну мережу, завдяки якій здійснюється транскордонний обмін інформацією у межах усієї планети. Саме Інтернет є однією з ознак переходу від індустріальної стадії розвитку цивілізації до інформаційної. М. Кастельс першим зробив спробу соціологічного аналізу та узагальнення існуючого різноманіття нових соціальних факторів, що характеризують розвиток цивілізації наприкінці XX – початку XXI ст. і визначив провідну роль інформаційних ресурсів та високих технологій у сучасному світі. Вчений розглядає соціальну структуру, що формується в глобальному масштабі, як мережеве суспільство, найважливішою рисою якого виступає навіть не домінування інформації або знання, а зміна напряму їх використання, внаслідок чого головну роль в життєдіяльності суспільства відіграють глобальні мережеві структури, які витісняють колишні форми індивідуальної та майнової залежності [3, с. 500].

За останні роки нові канали Інтернет-комунікації збільшили своє різноманіття – з'являються нові мережі і сервіси. Популярними каналами такої комунікації стали сайти і форуми. Політичні web-ресурси транслюють в електоральне поле інформацію, на засадах якої збільшується варіативність політичних симпатій і зазнає динаміки віртуальний політичний дискурс.

У більшості розвинених країн світу практично кожна людина має доступ до Інтернету, що робить сферу політичних кампаній більш впливовою. Сьогодні важко назвати політичну організацію, яка не має власного сайту, не контактує з потенційними користувачами Інтернету через різні опитування, блоги, коментарі, соціальні мережі і рекламні майданчики. Політична подія, що відбувається у будь-якій точці планети, вмить висвітлюється в Інтернет просторі. Люди не лише мають доступ до численних новинних сайтів, користувачі можуть активно висловлювати свою точку зору, вести дебати і спростовувати інтернет-контент. Кожного дня з'являється безліч програмних продуктів і сайтів, спрямованих на залучення громадян до політичного життя як своєї країни, так і світової спільноти в цілому. Користувачі глобальної мережі

отримують все більше і більше можливостей для аналізу запропонованих владою політичних альтернатив.

Для більшості українців функціонування web-сайтів політичних партій, політичних інститутів, лідерів є атрибутом повсякденного життя. Більшість з них створені для формування іміджу «сучасного» політика або з пропагандистською метою. Новими формами комунікації є політичні форуми, блоги та мікроблоги, саме вони набувають особливої популярності у громадському середовищі.

Помітною тенденцією Інтернет-комунікації в Україні є швидка політизація сервісів, які спочатку створювалися для швидкого міжособистісного спілкування. Так, мікроблог Tweeter є практично у кожного українського публічного політика і громадського діяча. Tweeter дозволяє протягом декількох секунд публікувати стислі повідомлення довжиною 140 знаків, фотографії та відео. Навіть політична наука почала оперувати новими категоріями, такими як Twitter-політика і Twitter-дипломатія, а у США держдепартамент проголосив соціальні медіа «засобом управління державою у XXI столітті». Twitter, Facebook, Youtube та інші он-лайн нові технології, як колись телебачення, змінюють характер політичного процесу. Тепер виборці можуть не просто спостерігати за політиками по телевізору, а й спілкуватися з ними та іншими виборцями в режимі он-лайн [4].

Популярність соціальних медіа зростає в геометричній прогресії. Настав час, коли людина одночасно дивиться телебачення і читає коментарі у Twitter чи Facebook, тобто, має можливість знаходитися одночасно в подвійній реальності. Соцмедіа – це вже не просто додатковий спосіб достукатися до виборців, а важливий канал комунікації, який впливає на поведінку виборців, а в багатьох випадках і визначає її. Характерною небезпечною рисою нового соціального середовища є присутність штучної комунікації, що здійснюється фейковими структурами, інтернет-ботами, клонами авторитетних лідерів, організацій, які значно ускладнюють пошук потрібної інформації, обмін думками і маніпулюють громадськими настроями соціальних спільнот.

Так, наприклад, у блогосфері поширеною маніпуляцією є створення і ведення «підставних» блогів публічних людей або персонажів з метою розміщення матеріалів «чорного PR». У даному випадку може використовуватися така інформація, яка націлена на дискредитацію особистості або на нагнітання страху і напруги в суспільстві.

Формування замовлених політичних уподобань відбувається і через комунікаційні майданчики, які поширюють різні опитування і рейтинги. Маніпуляція тут впроваджується шляхом формулювання

питань, зміни дат проведення опитування, перенесення властивостей окремих явищ на досліджувану подію.

Новим форматом ІТ-комунікації є демотиватори – мотиваційні плакати, покликані створити позитивний настрій. Даний формат передбачає об'єднання в одному візуальному образі фотографію і коментар до неї. Враховуючи популярність демотиваторів, через них найчастіше транслюється інформація в легкій формі сприйняття, а сам формат передбачає повну відсутність цензури як на світліну, так і на текстове наповнення. Цей формат широко представлений в соціальних графах найпопулярніших соціальних мереж. Саме тому демотиватори почали активно використовуватися як засіб політичної боротьби та пропаганді. Вони вже не лише гумористичний малюнок, а інструмент транслювання нецензурної і образливої інформації.

Тролінг – це комунікаційний інструмент, який широко використовується політичними акторами. Він є типом інтернет-поведінки, що включає в себе коментування та обмін думками з наміром викликати гнів. Основними характеристиками тролінгу є: умисне використання образливої мови; опозиція до сенсаційності, що транслюється основними засобами масової інформації; генерування емоційних ефектів. Маніпулятори часто використовують цей інструмент як засіб домінування над інформацією в Інтернеті, з метою порушення рівноваги позицій у веденні політичної дискусії.

Соціальні боти – це програмне забезпечення, яке створює контент в соціальних мережах. Має високий маніпулятивний потенціал у засобах масової інформації. Боти можуть використовуватися з метою поширення пропаганди і неправдивої інформації. Часто достовірність підроблених новин ґрунтується на кількості коментарів або посилань на ресурси, що створені ботами. Боти можуть легко замаскувати правду розігравши маскарад з підробленими фактами.

Технології маніпуляції, що застосовуються в інформаційному полі України, багато в чому копіюють технології традиційних засобів комунікації: це «спрощення проблеми», «наклеювання ярликів», використання «безапеляційних доказів і фактів», які відволікають від важливої політичної проблеми та затирають повідомлення щодо неї, зменшуючи значущість теми. На додаток – поверхнєве читання інформації, відсутність мотивації до осягнення суті того, що відбувається і, як підсумок, збільшення байдужості та психологічна втомленість людини від пошуку істини та правди.

### **Література**

1. Ржевська Н. Ф. Політична влада та інформація, місце інформаційної влади в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс] / Н. Ф. Ржевська //

Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. – 2010. – № 1. – С. 157-163. – Режим доступу до статті : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/2950/2911>

2. Білан Н. І. Особливості інтернет-комунікації / Н. І. Білан // Наукові записки інституту журналістики – 2015. – Т 59. – С. 51-54.

3. Кастельс М. Становление общества сетевых структур / М. Кастельс // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / [под ред. В.Л. Иноземцева]. – М. : Академия, 1999. – 631 с.

4. Гайдан Д. Twitter-політика, або Революція у політичному процесі [Електронний ресурс] / Дарія Гайдан // інформаційний ресурс «Обозреватель». – 11.03.2013. – Режим доступу до статті : <https://www.obozrevatel.com/abroad/07924-twitter-politika-abo-revolyuetsiya-v-politichnomu-protsesi.htm> на 15.12.2018 р.

**Михайлюк В. П.,**

*Східноукраїнський національний університет  
імені Володимира Даля*

## **СИСТЕМНІ ПІДХОДИ ДО ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ: ПОГЛЯД ДО МИНУЛИХ ВИБОРІВ У США І РФ ТА МАЙБУТНІХ В УКРАЇНІ**

Кожна передвиборча, а потім і виборча кампанія, передбачає цілеспрямоване здійснення дій, що у кінцевому значенні може привести того чи іншого кандидата до влади у президенти, до парламенту або до місцевих органів самоврядування.

З точки зору сучасних технологій виборчих кампаній значний інтерес виявляють дві схеми: американська та російська.

На погляд автора, американська система ведення передвиборчої кампанії та виборів, взагалі, базується на наступних чинниках (відразу зробимо зауваження у термінології: самоврядування в Україні не зовсім синонімічне зарубіжному сприйняттю):

- прагматизм та панамеріканізм;
- обмеженість вибору лише наявною партійною системою;
- спроба аналізу рейтингу кандидата та можливість його «просування» на наступних етапах;
- досить поміркована залежність від тієї чи іншої партії, яка на наступних, від першого, етапів, постає нагально-визначальною;

- орієнтація на особистісні якості претендента та його визначальність: у побуті, у виконанні власних функціональних обов'язків не керівника, а спеціаліста тощо;
- вип'ячування досягнень у виконанні орієнтаційно-професійної ролі;
- підкреслювання особистої ролі громадянина США.

Серед інших показників виокремлюються сімейні, відношення до дітей, до ветеранів тощо.

Характерно, що означені чинники виступають лише як складові досить розвинутих вимог до кандидатів, що приймають участь у обранні від президента до очільника самоурядової структури.

Система виборів, передвиборчих та виборчих кампаній у РФ базується на інших принципах.

По-перше, в основу її закладено визнання загальнонаціонального лідерства. Це не стосується виборів самоврядних (місцевих, регіональних) очільників.

По-друге, закладається в основу усіх «діянь» загальноросійська імператива. Вона досить стала в менталітеті росіян.

У даному визначенні це найсуттєвіші чинники. Вони, безумовно, доповнюються багатьма допоміжними.

Ретроспективний аналіз виборів в Україні періоду з проголошення НЕЗАЛЕЖНОСТІ дозволяє зробити наступні висновки.

Україна «за різних президентів» намагалася скористатися кожною з наведених систем, а також, впровадити і деякі параметри виборів, що були характерними до країн так званих «ближнього» та «дальнього» зарубіжжя. На жаль, пошук не надав належного результату.

Політична ситуація, що наявна наразі в Україні, потребує відмови від «копіювання», і наполегливо ставить питання про власні системні підходи до національних виборів в Україні.

---

---

## Секція 1

# ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

**Агафонова Г. С.,**

*Східноукраїнський національний університет  
імені Володимира Даля*

## КОНСЕНСУС ЯК ОСНОВА ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Термін «консенсус» походить від латинського «consensus» – злагода, співучасть і означає єдність думок, суджень, позицій та взаємної згоди на мікро- (між окремими політиками чи дрібними політичними групами) та макрорівнях (між політичними партіями та рухами, гілками влади, державами тощо). Дана категорія до наукового обігу була вперше введена французьким вченим-позитивістом О. Контом. Хоча ще А. де Токвіль заявляв, що суспільство існує тільки тоді, коли більша частина людей має загальний погляд на різні проблеми, спільні звички і думки [1]. Тобто консенсус протиставлявся конфлікту, який розглядався як щось зовнішнє і негативне по відношенню до соціальної структури, що руйнує її стабільність і рівновагу.

У своїй роботі «Система позитивної політики» О. Конт визначає консенсус як суб'єктивну згоду (збіг думок, мислення, звичок), тобто форму соціальної солідарності, що особливим способом пов'язує людство в єдиний колективний організм. Після О. Конта активно використовували дане поняття Т. Парсонс і Р. Мертон, у трактуванні яких воно вилилося в поняття «інтеграція». Після другої світової війни на перший план виходить психологічне розуміння консенсусу.

Розширення використання терміна, вживання його в різних традиціях, школах і напрямках призвели до посилення дискусії в його трактуванні. Американський дослідник І. Горовіц нарахував в американській соціології кілька суперечливих визначень консенсусу. Найбільш популярна версія виходила з того, що консенсус – це «пристосування до соціального розладу», зняття розбіжностей, конфлікту.

Інша точка зору пов'язана з рольовою теорією особистості. Консенсус розумівся як збіг рольової поведінки і очікувань інших індивідів (Н. Гросс). Третя позиція зводила консенсус до результату впливу засобів масової інформації, формування схожої громадської думки у різних індивідів і груп (Ф. Селзник, Л. Брум, А. Вірт). Четвертий варіант змістив акцент на усвідомлення спільності суб'єкт-об'єктних відносин типу групових інтересів (О. Грін). У п'ятому, що розвиває ідеї Е. Дюркгейма щодо соціальної солідарності та аномії, консенсус ототожнювався з інстинктивною солідарністю, гедоністичними імпульсами подолання аномії (Е. Чиной).

Підсумовуючи, І. Горовіц наголошував на тому, що консенсус в суспільстві виконує значне ідеологічне навантаження: він забезпечує ефективну стабільність, рівновагу, наступність соціальної структури, політичну демократію [2].

На думку західних учених, зокрема Е. Шилза, для існування політичного консенсусу потрібні три вирішальні чинники: 1) спільне сприйняття законів, правил і норм суспільства; 2) відданість політичним інститутам, які впроваджують у життя ці закони, правила і норми; 3) поширене почуття політичної єдності [3, с. 42].

Західні фахівці відзначають також дві основні функції політичного консенсусу. По-перше, він підтримує суспільний порядок, знижує можливість застосування сили при вирішенні будь-яких незгод і розбіжностей. А, по-друге, консенсус збільшує значимість і масштаби співробітництва, оскільки вони викликані не примусом чи страхом застосування сили, а злагодою і згодою. Консенсус, стверджує О. Чижова, це унікальний і універсальний демократичний принцип і метод врегулювання та розв'язання політичних конфліктів, збереження політичної стабільності та зміцнення політичної безпеки, метод розвитку консенсусно-прагматичних дій [4].

Значний внесок у аналіз категорії «консенсус» зробив німецький соціальний філософ Ю. Габермас. Виходячи з його концепції, можна зробити такий висновок: консенсус – повне порозуміння в точному значенні цього слова – неможливий. Він можливий лише як діяльність на основі визнаних усіма загальних правил. Консенсус може реалізуватися в практичній діяльності і приводити до досягнення компромісу. Під компромісом Ю. Габермас розуміє здатність

жертвувати частиною власних інтересів заради максимізації загального блага. Подібна здатність закладена як у сфері практичної дії, так і в сфері комунікацій. У практичній сфері переслідування власних інтересів і цілей кожною людиною засноване на консенсусі, тобто на визнанні правила, відповідно до якого кожен має право поступати аналогічним чином. Однак цього правила самого по собі недостатньо для того, щоб усунути можливість конфлікту, оскільки інтереси людей стикаються. Щоб уникнути цього зіткнення, доводиться жертвувати частиною інтересів. Це – компроміс. Якщо у сфері етики людина прагне бути безкомпромісною, тобто будувати образ належного на основі ідеалу, своїх уявлень про себе самого, то у сфері моралі (де норми загальні) вона схильна до консенсусу і компромісу так само, як у практичній сфері [5].

Проте, у більшості випадків термін консенсус все-таки вживають у двох основних значеннях:

Наявність єдності у поглядах двох чи більше суб'єктів щодо ключових аспектів соціального порядку, що виявляється у єдності дій.

Метод, спосіб, форма, процедура відпрацювання й прийняття колегіальних рішень шляхом узгодження позицій сторін, досягнення погодженості думок, віднайдення прийнятних для всіх формулювань.

Стосовно консенсусу як певної практичної системи, то він не передбачає активної згоди з боку кожного рядового громадянина з будь-якого питання. Згода може проявлятися у пасивній формі. Головною властивістю будь-якої форми згоди є загальне визнання норм і цінностей, які об'єднують людей. На думку дослідника С. Хенкіна, у демократичних суспільствах розрізняють три найважливіші напрямки можливої згоди :

Кінцеві цілі розвитку суспільства (свобода, рівність, добробут), які складають структуру уявлень, що домінує в даному суспільстві;

Правила гри або процедури;

Конкретно політичний курс [6].

Відповідно до цього, напрямки згоди створюють між собою рівні політичного консенсусу. Перший рівень – консенсус на рівні суспільства або так званий базовий, основний консенсус. Він передбачає наявність у демократичному суспільстві однорідної політичної культури, в якій будуть закладені основні базові цінності суспільства. У протилежному випадку в суспільстві домінує фрагментована, гетерогенна політична культура, яка роз'єднує людей і несе в собі загрозу демократичним цінностям. В Україні цей етап, необхідний для встановлення базового консенсусу, не відбувся в силу своєї історичної незавершеності. Не маючи своєї оформленої політичної культури, український політичний процес підпадає під вплив новітніх

світових, глобальних тенденцій – інтеграція як політична, так і економічна, посилений захист прав і свобод індивіда, вимоги толерантності та ін. До цього ще додається військовий конфлікт на сході України та анексія АР Крим Російською Федерацією.

На другому рівні, процедурному, встановлюються правила гри (наприклад, виборчого процесу). Процедурні правила фіксуються в конституціях, нормах, законах, які регламентують застосування владних повноважень. В основу цих правил має бути покладено порядок реалізації консенсусу. Для демократичного суспільства правилом реалізації консенсусу є принцип більшості або мажоритарний принцип. Проте, Н. Варламова і Н. Пахоленко пропонують урахувати важливе зауваження, що принцип консенсусу складається із двох основних моментів. По-перше, рішення повинно бути підтриманим більшістю тих, хто бере участь у його прийнятті. По-друге, заперечення проти прийняття рішення з боку хоча би одного із учасників повинно бути відсутнім [7, с. 23].

Отже, процедурний консенсус є неодмінною умовою демократії. В Україні сьогодні можна говорити лише про закладання фундаменту для процедурного консенсусу. Конституція, нормативно-правові акти будуть лише фантомами, поки за ними не будуть стояти конкретні дії, які спиратимуться на закони.

Нарешті, на третьому (теперішньому) рівні консенсусу досягається згода з питань тактики владних установ і даного політичного курсу. Третій рівень консенсусу представляє собою дихотомію офіційної влади й опозиції. Оптимальною формою консенсусу в даному випадку виступає побудова відносин між ними шляхом дискусії. Проте сучасний стан неінституціоналізованості української опозиції, яка фактично і до сьогодні продовжує вважати себе нерівноправним учасником діалогу влада-опозиція, не сприяє встановленню ефективних конкурентно-змагальних відносин між владою та опозицією по лінії конструктивного діалогу.

Таким чином, консенсус являє собою вищу форму соціальної солідарності, що сприяє формуванню колективної єдності, органічності, функціональної взаємодії політичних інститутів та суспільства. Він виступає демократичним принципом і методом урегулювання та розв'язання політичних конфліктів, збереження політичної стабільності та зміцнення політичної безпеки в державі.

### **Література**

1. Токвиль А. Демократия в Америке / Алексис Токвиль ; [пер. с франц. В. Т. Олейник ; предисл. Г. Дж. Ласки]. – М. : Прогресс-Литера, 1994. – 554 с.
2. Horowitz I. L. The war Game / I. L. Horowitz. – N.Y., 1963. – 214 p.

3. Пойченко А. М. Конфлікт у політичному житті сучасної України: теорія і технологія розв'язання : навчальний посібник / [Пойченко А. М., Ребало В. А., Хворостяний О. І.]. – К. : УАДУ, 1997. – 97 с.
4. Чижова О. Конфлікт як прояв прагматизму в сучасному суспільстві / О. Чижова // Політичний менеджмент. – 2006. – № 1 (16). – С. 118–127.
5. Розенбергс Р. Проблема социального консенсуса в работах Ю. Хабермас / Р. Розенбергс // Общественные науки и современность. – 1995. – № 5. – С. 116–121.
6. Хенкин С. «Три консенсуса» на пути к демократии / С. Хенкин // Полис. – 1993. – № 3. – С. 188–191.
7. Варламова Н. Общественный консенсус: подходы к проблеме / Н. Варламова, Н. Пахоленко // Государство и право. – 1992. – № 9. – С. 23–34.

**Загоруй І. С.,**

*Луганський державний університет внутрішніх справ  
імені Е. О. Дідоренка*

## **СОЦІАЛЬНА ДЕМОКРАТІЯ ЯК ФОРМА І УМОВА ДІЄВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ПРАВ**

Держава, як територіальна організація влади, займає важливе місце в політичній системі суспільства та відіграє в ній провідну роль, оскільки своїм соціальним призначенням покликана забезпечувати функціонування і сталий розвиток суспільства. Роль головної ланки, яку виконує сучасна демократична, правова і соціальна держава в політичній системі суспільства, обумовлюється багатьма чинниками, серед яких – здатність забезпечувати і захищати основоположні права і свободи людини (у першу чергу особисті та політичні права людини), а також здатність визначати соціальне положення найманих трудівників, власників-підприємців тощо, регулювати соціально-економічні відносини і покладати на себе певні соціальні функції (в цьому випадку часто кажуть про соціальну державу), зокрема забезпечення базових соціальних гарантій передовсім для своїх громадян. Отже, поєднання політичної та соціально демократії вважається закономірним і доцільним.

Соціально-економічні права і свободи визначають правовий статус особи як члена громадянського суспільства. Із загального обсягу цих прав найважливішим для людини є право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Наразі це право забезпечується усіма

засобами юридичного захисту від посягання як з боку окремих осіб, так і органів самої держави. Не вдаючись детально в історію формування інститутів соціальної демократії можна виокремити певні етапи юридизації ідей, що пов'язані з цим процесом. Перша хвиля конституціоналізації елементів соціальної демократії припадає на період Першої світової війни та в повоєнний період – Конституція Мексики (1917), Веймарська конституція Німеччини (1919), конституція Ірландії (1937) та ін.).

Соціальними конституціями, що діяли до Другої світової війни та після неї, були всі радянські, у тому числі й конституції інших країн тоталітарного соціалізму («країн народної демократії»). Не зважаючи на те, що ці конституції проголошували широкий обсяг соціально-економічних прав трудового народу, їх не можна вважати такими, що засновувались на засадах соціальної демократії, оскільки їх норми, як і соціалістичне право загалом, були засновані на ідеологічних засадах класової боротьби, знищення приватної власності та експлуататорів, невизнання свободи праці, підприємницької діяльності тощо, а отже, були такими, що відкидали і політичну демократію, засновану на визнанні й гарантуванні фундаментальних природних та громадянських прав людини, та демократію соціальну. Фактично держава тоталітарного соціалізму (особливо в його практичній іпостасі) за своєю сутністю була антиподом соціальної держави, як вона розумілась в західній доктрині.

Друга хвиля конституціоналізації елементів соціальної демократії припадає на період після Другої світової війни, коли міжнародне співтовариство втілило теорію людських прав у Міжнародний білль прав людини. Соціально-економічні права, як права «другого покоління», набули всесвітнього визнання у Загальній декларації прав людини 1948 р. та в Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. і стали складовою частиною загальної системи прав людини.

Соціальна демократія тісно пов'язана з питаннями життєзабезпечення соціальних співтовариств, груп та окремих індивідів. Вона поширюється на соціально-економічні відносини в суспільстві, а її основи визначаються чи мають бути визначені в конституціях (елементи соціальної демократії при певних умовах присутні і в політичних відносинах). За своїм змістом це соціально-економічна демократія. Вона характеризує соціальне положення індивідів (передовсім громадян), відносини соціальних, національних, культурних угруповань, інших співтовариств, а також господарські, економічні відносини, які мають не просто виробничий, господарський, особистий, а соціальний характер.

Сучасні конституції зарубіжних країн, враховуючи положення Загальної декларації прав людини та Міжнародних пактів 1966 р., приділяють багато уваги питанням регулювання соціально-економічних відносин, закріплення положень про соціальну демократію, наприклад, про демократичну і соціальну державу, про багатоманітність, рівноправність і захист форм власності, про свободу трудової, економічної чи підприємницької діяльності та іншим елементам соціальної демократії.

У Конституції України також знайшли своє втілення вище перераховані та інші елементи соціальної демократії (наприклад, невикористання власності на шкоду людині і суспільству – ч. 4 ст. 13 Конституції України; державний захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання та соціальна спрямованість економіки – ч. 5 ст. 13 Конституції України; політична, економічна та ідеологічна багатоманітність – ч. 1 ст. 15 Конституції України та ін.), які сукупно з політичною демократією та основами громадянського суспільства можуть стати дієвою формою і умовами реальності соціально-економічних прав, закріплених у розділі 2 Конституції України.

Повертаючись до питання про соціальну демократію як форму й умову дієвості соціально-економічних прав, необхідно сформулювати висновок, що політико-правовим підґрунтям цього процесу має бути єдність інститутів політичної і соціальної демократії. Отже, в питанні створення необхідних умов для реалізації соціально-економічних прав і свобод людини та громадянина слід переформатувати існуючі уявлення про другорядність прав другого покоління й не розглядати їх такими, що покладають на державу надмірні позитивні зобов'язання.

Концепція демократичної, соціальної і правової держави, покладена в основу розбудови української державності відповідає сучасним вимогам конституціоналізму. Однак, як справедливо зазначають вітчизняні автори, на відміну від країн Заходу, де соціальна держава виникає як характеристика правової, що знаменує собою початок якісно нового етапу її розвитку, в Україні становлення демократичної, правової державності не передусє утвердження соціальної держави, а навпаки, відбувається в умовах, коли соціальні засади вже набули сталого характеру, однак потребують істотного оновлення [1, с. 8-9].

### Література

1. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол. : В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2011. – 1128 с.

## **ШТУЧНА БІДНІСТЬ ЯК ОЗНАКА СПІЛЬНОТ «ВТОРИННИХ КУЛЬТУР» (СПРОБА ДІАГНОСТИКИ СОЦІАЛЬНИХ ХВОРОБ, ЩО ГАЛЬМУЮТЬ РОЗВИТОК ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА)**

Визнання України в грудні 2009 року країною з найбіднішим населенням у Європі не стало сигналом для панівного політичного класу, що є непрямим доказом правомірності постановки питання про штучність цієї ситуації. Втім лише констатація такого факту не є достатнім аргументом у питанні можливої протидії процесам, насамперед політичного характеру, що зробили зубожіння основної маси населення сталою тенденцією, яка набула вже рівня загрози державності в цілому. Звідси актуальним є хоча б попереднє виокремлення головних причин тієї невідповідності потенціалу країни її реальному стану.

**Про термінологію.** Потребує пояснення і стислого визначення нестала термінологія або специфічне використання загальноживаної лексики в якості нових терміно-понять, які є в даному тексті основними. «Штучна бідність» – це становище, що створюється в країнах з переважанням патерналістичної держави з метою надексплуатації населення. «Вторинні культури» – це визначення способу буття людських спільнот, де переважає споживацький тип відношення до інших людей та оточуючого середовища, а також імітаційність у суспільно-політичній сфері життя. «Діагностика» – це виявлення відхилень від норми в процесі функціонування організмів, у даному випадку соціальних. «Соціальні хвороби» – це стан відхилення від норми як прояв негативних чинників зазначеного функціонування і розвитку певних соціумів чи то конкретних соціальних об'єктів і процесів (тут – насамперед державно-політичних). «Інститути громадянського суспільства» – це оформлені (переважно документально) спільноти людей, що самоорганізувалися, з метою обстоювання своїх прав через контроль дій представників влади.

Усі запропоновані терміно-поняття мають значну метафоричну складову як необхідну для розуміння головного в тих процесах і явищах, які вони позначають.

**Постановка проблеми.** Крім невідповідності можливостей стану в країні, що є реальним результатом діяльності політичної верхівки країни, маємо шалений спротив формуванню інститутів громадянського суспільства. Він спирається фактично на архаїчні культурні архетипи, включаючи й їхню реанімацію за часів панування тоталітарного режиму. Це відбувається в різноманітних формах, які можна редукувати до двох: спротив відвертий (переважно зовнішній) і спротив прихований (переважно внутрішній). Перший спирається на гасла та ідеали шовінізму, православ'я і комунізму, другий маскується гаслами національного відродження та демократичних змін, але інтенціонально має багато спільного з першим, де об'єднуючим началом є фактична онтологічна належність до «закритого суспільства». Одним із зовнішніх проявів такого становища є бідність – аж до злиденності – переважної частини населення, що відіграє в політичному житті роль, заплановану й керовану тими, хто і є організатором цього становища. Проблемою є висвітлення причин з метою його подолання.

**Міркування про сучасні виклики (конспект).** Некреативність суспільств «вторинних культур» як обов'язковий наслідок має панування кримінальної свідомості, що концентровано проявляється в тоталітарних режимах. Для України це конкретизується в домінуванні антропологічного типу «радянська людина», наслідком чого є також консервація багатьох ознак у структурі державного механізму, чого не може подолати демократичні на вигляд політичні процеси, які насправді мають імітаційний характер. Азійський спосіб ієрархічного устрою має багато ознак (відсутність смислової складової відповідальності у понятті свободи, відсутність логічної кореляції видів діяльності на основі домінування буденної свідомості, мала ціна людського життя тощо), серед яких бідність є однією з визначальних. Як наслідок традиційного способу трансляції способів соціальної взаємодії з негативним ставленням до нового за відсутності «ринку ідей», що панували, особливо останні три століття, з причин лише спорадичного долучення до політико-правових досягнень європейських країн (і то переважно в західних регіонах країни) було знищено автономну й креативну людину з її прагненням до політичного життя. Відновлення такої архаїки («євразійство», залежний і несправедливий суд як причина бідності тощо) відновлює негативне ставлення до трудового способу набуття капіталу, а головне – взагалі нерозуміння соціальної функції капіталу. У купі з також традиційним не-інструментальним ставленням до держави (включаючи й функціонально і логічно невиправдану над-бюрократизацію) маємо результатом основний виклик: неспроможність долучитися до кола країн, які відповідають вимогам ХІХ століття.

**Можливі висновки і пропозиції.** 1. Необхідність діагностики соціального буття є безальтернативною. 2. Розвиток інститутів громадянського суспільства є безальтернативним. 3. Подолання підмурків імітаційності державно-політичного життя (через обмеження діяльності «радянської людини») є безальтернативним. 4. Забезпечення верховенства права над політичною доцільністю є безальтернативним. 5. Виявлення і ліквідація умов штучної бідності є безальтернативним. 6. Інше...

За умов збереження існуючого становища позитивний прогноз розвитку держави, включаючи й політичний аспект, виглядає неможливим.

### **Література**

1. Lewis O. A study of slum culture: Background for La Vida. / O. A. Lewis. – New York, 1968.
2. Posner Richard A. The problems of jurisprudence / A. Richard Posner. – Cambridge, Massachusetts; London, England, 1990.
3. Sevchenko I. Ukraine between East and West: Essays on Cultural History to the Early Eighteenth Century / I. Sevchenko. – Edmonton-Toronto, 1996.
4. Литвинов О. Право як феномен культури: спроба філософського осмислення / О. Литвинов. – Луганськ, 2014.
5. Циппеліус Р. Філософія права / Р. Циппеліус. – К., 2000.
6. Зильберман Д. Православная этика и материя коммунизма / Д. Зильберман. – СПб., 2014.
7. Фергюсон Н. Восхождение денег / Н. Фергюсон. – М., 2017.

**Літвін Л. А.,**

*Східноукраїнський національний університет  
імені Володимира Дала*

## **ПОДОЛАННЯ ОЛІГАРХІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ЯК ІНДИКАТОР РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ**

Ефективність реалізації національних інтересів держави залежить від багатьох факторів. Одним з них є діяльність політичних партій та їх вплив на розвиток політичної системи. Політичні партії є одним із основних інститутів у сучасних політичних системах. Саме партії покликані слугувати механізмом агрегації та артикуляції громадських

інтересів, самоорганізації населення, бути специфічною ланкою для інтеракції держави та суспільства. Але для ефективної діяльності політичній партії необхідна адекватна організаційна будова, яка відповідає ідеологічним засадам, принципам та функціональному призначенню певної партії.

Метою дослідження є довести зв'язок між внутрішньопартійною організацією, демократизацією та реалізацією національних інтересів.

Поєднання демократичних та олігархічних тенденцій можна зустріти всередині будь-якої політичної партії. Ж. Лінц визначає десять ознак олігархізації в роботах Р. Міхельса: поява керівництва; поява професійного керівництва та його стабілізація; формування бюрократії, тобто апарату, що призначається; централізація влади; переорієнтація цілей з кінцевих на інші; посилення ідеологічного режиму; різниця між інтересами та ідейною позицією керівників та членів партії; зниження ролі членів партії в прийнятті рішень; кооптація лідерів партійної опозиції в ряди чинного керівництва; орієнтація партії на підтримку всіх виборців, а не свого класу [7, с. 303].

Американські дослідники М. Кастанейра та Н. Сагет зазначають, що одним із показників внутрішньопартійної демократії є внутрішня конкуренція, яка робить роботу партії більш ефективною. Вчені визначають три наслідки внутрішньопартійної конкуренції: перший наслідок – це ефект відбору, тобто конкуренція всередині партій допомагає визначити найбільш сильного лідера, побудувати ефективну внутрішню структуру; другий наслідок – це ефект мотивації, коли конкуренція збільшує мотивацію політиків; третій наслідок – це ефект довіри, коли виборці більше довіряють партіям з ефективною внутрішньою структурою [2, с. 40].

Як стверджує український дослідник В. Мейтус, одним з найважливіших показників внутрішньопартійної демократії є особливості партійного управління. Архітектоніка управління політичною партією визначається: структурою і динамікою партійного управління, включаючи підрозділи, направлені на рішення управлінських задач; процедурами і функціями управління; організаційною культурою, цінностями, принципами, моделями і критеріями, що визначають діяльність партії; наявністю стратегічних підрозділів, зайнятих тільки стратегічним управлінням (дуже часто ці підрозділи відсутні); розвитком системи партійних організацій; розвитком системи підтримуючих партію рухів і громадських організацій. Архітектоніка партійного управління має на увазі «композиційну відповідність і відповідність форми і структури системи управління партією тим задачам, які стоять перед нею» [3, с. 304].

Українська дослідниця О. Новакова зазначає, що для забезпечення функціональної відкритості й парламенту, й політичної системи взагалі на перший план виходить внутрішньопартійна демократія, тип організаційних відносин між однопартійцями та їх організаціями. Виходячи з того, що рівень внутрішньої та зовнішньої відкритості є визначальним для формування конструктивної багатопартійності, доцільним буде класифікувати політичні партії саме за цим критерієм. Можна виділити, наприклад, чотири типи партій – патронажні, ієрархічні, громадянські та ідеологічні [4, с. 130].

Для визначення рівня демократизації внутрішньопартійного життя пропонуємо ввести індекс внутрішньопартійної демократизації. Формула визначення даного індексу може виглядати так:

$I = A / P \times S$ , де  $I$  – індекс внутрішньопартійної демократизації;  $A$  – кількість прийнятих рішень відносно всієї партії або окремої партійної організації за певний проміжок часу;  $P$  – певний проміжок часу (в місяцях);  $S$  – кількість партійців, що реально приймали участь у прийнятті рішення.

Чим нижчий індекс, тим вищий рівень внутрішньопартійної демократизації. Авжеж, даний індекс не є остаточним чинником, але може ілюструвати загальну тенденцію та надавати можливість подальших досліджень. Наприклад, компаративний аналіз значення індексу внутрішньопартійної демократії та індексу демократизації Т. Ванханена, що є перспективою подальших наукових розробок.

Отже, аналіз специфіки внутрішньопартійної організації за певними критеріями дозволив порівняти демократичні та олігархічні тенденції всередині партій. Доречно вважати, що демократичні та олігархічні тенденції сильно переплітаються всередині партій, зокрема, українських. Це зумовлюється зокрема трансформацією та модернізацією політичного режиму, відсутністю досвіду ефективного партійного будівництва та необхідністю поєднувати партійну дисципліну та можливу відкритість. Даний аспект ускладнює процес модернізації політичних партій та структурування всієї партійної системи. Інша проблема – це бюрократизація внутрішньопартійного життя. Високий і низький рівні бюрократизації внутрішньопартійного життя є неефективними для партійної роботи, середній рівень бюрократизації (у розумінні М. Вебера) є найефективнішим. Протягом останніх років спостерігається збільшення демократичних тенденцій усередині партійних структур.

Таким чином, доведений безпосередній зв'язок між внутрішньопартійною організацією, демократизацією та реалізацією національних інтересів. Для реалізації національних інтересів держави щодо зменшення тенденцій внутрішньопартійної олігархізації можна

надати певні рекомендації: підвищувати адекватність правової й політичної культури громадян; удосконалити правову регламентацію діяльності партій, їх внутрішньопартійного устрою та фінансового забезпечення; провести кадрову ротацию партійних робітників, інтенсифікувати циркуляцію партійної еліти; корелювати проблему внутрішньопартійної демократії з типом виборчої системи; не вводити імперативний мандат щодо партій для народних депутатів; зменшувати бюрократизацію внутрішньопартійної діяльності; вирішити гендерну проблематику всередині партій; змінити сутність внутрішньопартійної структури, уможливити її побудову субсидіарно; збільшувати відкритість політичних партій; збільшувати рівень внутрішньопартійної конкуренції тощо.

### Література

1. Закон України «Про політичні партії в Україні» №2365-III від 5 квітня 2001 р. зі змінами від 21.12.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14>
2. Кастанейра М. Внутрипартийная политика и электоральная конкуренция [Электронный ресурс] / М. Кастанейра, Б. Крутцен, Н. Сагет // Полития. – 2009. – № 3. – С. 37 – 43. – Режим доступа : [www.vcharite.univmrs.fr/idepcms/confidep/docannexe.php?id=1524](http://www.vcharite.univmrs.fr/idepcms/confidep/docannexe.php?id=1524)
3. Мейтус В. В. Политическая партия: стратегия и управление / В. В. Мейтус, В. Ю. Мейтус. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2004. – 404 с.
4. Новакова О. В. Політична модернізація та розвиток демократичних процесів в сучасній Україні : [монографія] / Олена Вікторівна Новакова. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 216 с.
5. Романюк А. Внутрішньопартійна демократія як чинник розвитку та оцінки політичних партій України / Анатолій Романюк // Вісник львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. – 2018. – Вип. 18. – С. 364 – 372.
6. Тимченко М. Основні форми розвитку внутрішньої демократизації політичних партій в умовах модернізації політичної системи / Михайло Тимченко // Грані : науково-теоретичний альманах. – 2015. – №12. – С. 25 – 30.
7. Шведа Ю. Р. Теорія політичних партій і партійних систем : [навч. посібник] / Юрій Романович Шведа – Львів : Тріада плюс, 2004. – 528 с.

## **ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ЯК МОЖЛИВИЙ ВЕКТОР ФОРМУВАННЯ ВОЛЕВІЯВЛЕННЯ ВИБОРЦІВ**

Серед всіх видів політичних виборів, першочергове місце займають виборчі кампанії Президента та Верховної Ради України. Важливе місце у справі допомоги волевиявленню виборців, на погляд автора, повинна зайняти публічна політика.

При цьому слід висловити ряд застережень.

Перше, авторкою наголошується на тому, що процес волевиявлення виборців є цілком незалежним і відповідає лише правовим нормам держави, власним політичним та соціально-економічним, соціокультурним переконанням, власним світосприйняттям, ментальним, родинним та багатьом іншим чинникам. Всі вони формуються як зовнішнім середовищем, у якому перебуває особа (виборець), так і нормами та засобами, сімейно-родинного виховання, традиціями, національно-культурною приналежністю тощо. Водночас ці чинники та норми мають на собі і впливи опосередкованого характеру, серед яких чільне місце відводиться публічній політиці.

Друге, потрібно відійти від досить усталеної парадигми, що «публічна політика» є «урядовою політикою».

Загалом, у цьому зв'язку, виникають питання, що являють собою у контексті висловленого, що таке «публічна політика» та як вона може впливати на формування та зміну орієнтирів у волевиявленні виборців.

Авторка визначає, що публічна політика має свої структурні елементи. Серед них: 1) публічна проблема (вона, по своїй суті, може бути суспільно значимою, або особистісною); 2) наявність цільових груп, що вирішують публічну проблему шляхами передбачуваних або непередбачуваних дій, що залежить від здатності наступного – 3) вмілої чи «бездарної» (відповідно застосованих технологій) гри ключових публічних дійових осіб (акторів).

При цьому, у визначенні досить абстрактно-спрощеного розуміння структури публічної політики можна зробити декілька висновків стосовно теми доповіді.

Перший, публічна політика у своїй сукупності є дієвим важелем прийняття рішень, у тому числі і стосовно волевиявлення виборця.

Друге, публічна політика може виступати й негативно вагомим явищем, яке має суто суб'єктивний характер і залежить від провідних акторів політики, їх політичних, моральних тощо настанов.

Таким чином, публічна політика може бути як зброєю за виборця так і зряддям його гноблення.

**Березинський Л. В.,**

*Східноукраїнський національний університет  
імені Володимира Даля*

## **ПРОЦЕС ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ**

На сьогоднішній день політична система сучасної України потребує нового підходу до процесу державного управління. Так, державами сталої демократії доведена необхідність надання ширшого об'єму управлінських функцій територіальним громадам. Але на шляху децентралізації виникають системні проблеми, тому аналіз сутності та значення процесу децентралізації державного управління набуває особливої актуальності.

Метою дослідження є проаналізувати сутність та значення процесу децентралізації державного управління в сучасній Україні.

Український дослідник Дронов І. О. пропонує таке визначення децентралізації: децентралізація – це сукупність правових, організаційних, інституційних, інформаційних заходів, пов'язаних із наданням органам місцевого самоврядування повноважень з виконання управлінських функцій державних органів щодо організації життєдіяльності територіальних громад [1, с. 8].

В Україні процес децентралізації розпочато 2014 року з прийняттям Концепції реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади, (01.04.2014 р.), Законів «Про співробітництво територіальних громад» (17.06.2014 р.), «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (05.02.2015 р.), змін до Бюджетного і Податкового кодексів – щодо фінансової децентралізації, Указу «Про додаткові заходи щодо забезпечення реформ із децентралізації влади».

Цей процес дозволив формувати відповідно до положень Європейської хартії місцевого самоврядування значний дієвий і

спроможний інститут місцевого самоврядування на базовому рівні – об'єднані територіальні громади (ОТГ).

На сьогодні уже створено 665 ОТГ (у 51 ОТГ – вибори 24.12.2017 р.), що об'єднали 3 118 громад (27,8% від загальної кількості місцевих рад станом на 01.01.2015 р.) та 5,7 млн осіб (13,4% загальної кількості населення України).

У процесі децентралізації громади здобули ресурс, фінанси, повноваження – значний інструментарій і можливості для забезпечення повноцінного місцевого розвитку.

Головна стратегічна мета реформи – створення комфортного та безпечного середовища для життя людини в Україні – може бути досягнута шляхом побудови ефективної системи влади на всіх рівнях (громада – район – область), передачею максимально можливої кількості повноважень на найближчий до громадянина рівень – громадам. А також – створення умов для динамічного розвитку регіонів і надання якісних та доступних суспільних послуг громадянам.

Реформа передбачає відповідальність органів місцевого самоврядування перед виборцями – за ефективність своєї роботи, а перед державою – за її законність. Реформа децентралізації дала поштовх до формування шляхом збільшення територіальних громад дієздатного найбільш наближеного до громадянина інституту влади – місцевого самоврядування.

Добровільне об'єднання територіальних громад дозволило новоутвореним органам місцевого самоврядування дістати відповідні повноваження та ресурси, що їх раніше мали міста обласного значення.

Інтереси громадян, які мешкають на території об'єднаної громади, тепер представляють обраний голова, депутатський корпус та виконавчі органи ради громади, що забезпечують реалізацію наданих законом повноважень в інтересах громади. У населених пунктах, що увійшли до складу об'єднаної громади, право жителів на місцеве самоврядування та надання послуг громадянам забезпечують обрані ними старости [2].

Об'єднані територіальні громади, крім зростання власних фінансових можливостей, у результаті децентралізації мають й інші інструменти забезпечення економічного розвитку – здійснення зовнішніх запозичень, самостійне обрання установ з обслуговування коштів місцевих бюджетів відносно розвитку та власних надходжень бюджетних установ. Децентралізовано повноваження у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства, органам місцевого самоврядування надано право самостійно визначати містобудівну політику.

Після прийняття низки законів щодо децентралізації повноважень і регулювання земельних відносин громади дістануть право

ропоряджатися землями за межами населених пунктів. Верховною Радою України прийнято закони, які надають можливість децентралізувати частину повноважень ЦОВВ щодо надання базових адміністративних послуг: реєстрацію нерухомості, бізнесу, місця проживання особи – передавши їх на рівень громад.

Сьогодні вже готовий законопроект про муніципальну варту, завдяки якому органам місцевого самоврядування буде надано дієвий інструмент наведення порядку на підлеглий території. Муніципальна варта – це структура, яка має стежити за дотриманням правопорядку, опікуватись питаннями благоустрою, незаконних звалищ, місць для паркування тощо. Вона в жодному разі не може займатися кримінальними справами – це виключно компетенція поліції.

Одержані в результаті децентралізації повноваження та ресурси надали органам місцевого самоврядування більше можливостей для розвитку територій, створення сучасної освітньої, медичної, транспортної, житлово-комунальної інфраструктури.

Місцева влада тепер зацікавлена в розвитку інвестиційної привабливості своїх територій на благо громади, адже сплачені тут податки підуть на підвищення якості життя мешканців цієї території. Різноманітні дозволи та реєстраційні документи для ведення бізнесу можна буде отримувати на місцях, громади зможуть самостійно залучати інвестиції, сприяючи соціально-економічному розвитку.

Реформа дала поштовх до повноцінного розвитку громад, можливість поліпшити життя у кожному населеному пункті та у країні в цілому і дозволяє громадянам – усім – самостійно господарювати там, де вони живуть [2].

Житомирщина знову лідирує у рейтингу областей щодо формування об'єднаних громад. Про це свідчать дані Моніторингу процесу децентралізації та реформування місцевого самоврядування підготовленого Мінрегіоном станом на 10 грудня 2018 року. Хмельницька, Чернігівська, Запорізька, Волинська, Тернопільська також серед лідерів рейтингу [3].

Таким чином, наразі всі регіони завершення децентралізації визнали пріоритетними напрямками розвитку на найближчий період. Стурбованість у відомстві викликають показники децентралізації у сфері архітектурно-будівельного контролю. Необхідно й надалі реалізовувати конкретні завдання щодо проведення структурних реформ із децентралізації влади, зміцнення спроможності та ефективності місцевого самоврядування і завершення процесу об'єднання територіальних громад.

## Література

1. Дробот І. О. Децентралізація державного управління : понятійно-термінологічний аспект / Ігор Олександрович Дробот // Публічне адміністрування : теорія та практика. – 2016. – Вип. 2 (16). – С. 1 – 11.

2. Реформа децентралізації // Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/reformi/reforma-decentralizaciyi>

3. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування // Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua/news/10291>

**Мацшина І.В.,**

*Донецький національний університет  
імені Василя Стуса*

## **КОНТР-ДИСКУРС VS ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС В УМОВАХ ПРОТЕСТНОГО РУХУ**

Якщо розуміти політичні процеси як текст, який виробляє офіційний політичний дискурс з метою стабілізації політичної системи, то безумовно існує дискурсивна практика, яка створює інтерпретаційні поля та інтерпретаторів, які виробляють цей дискурс. Політична еліта, яка отримує підтримку з боку регіональної еліти та представників фінансово-промислових груп, є офіційним виробником політичного дискурсу. Вона створює певні фрейми, за допомогою яких смисли передаються у вигляді схематичних конструктів у суспільство. Обмін смислами в умовах демократичного режиму потребує інтеракції і її симетричність вимагає залучення у комунікацію широкого кола учасників, які є виробниками дискурсу. Різні соціальні групи приймають різні дискурси по-різному, але вони відіграють ключову роль у підтримці чи зміні влади. Аналіз протестного руху України часів незалежності дозволяє побачити соціальну взаємодію крізь виробництво та інтерпретації контр-дискурсу по відношенню до офіційного дискурсу та його вплив на формування політичної реальності. У цьому контексті дискурс, як право на владу, формує дискурсивну практику, через яку відбувається боротьба за владу. Тому контр-дискурс, як рефлексія на офіційну комунікаційну практику, є претензією не тільки на мовний акт, а й на умови його вироблення. Страйки та протести, які є соціальною

практикою, вступають у боротьбу проти контролю над встановленими смислами. І є ризик перехоплення офіційного дискурсу як втрата контролю влади.

В Україні часів незалежності було кілька етапів, коли контр-дискурс витісняв офіційний політичний дискурс і займав його місце. Досліджувальні нами періоди протестних акцій, ми розділили за критерієм вимог та виявили п'ять етапів, які відображають характер впливу груп тиску на протести:

1992–1994 рр. – економічні вимоги, які переросли у політичні вимоги та призвели до зміни влади. Головною групою тиску були шахтарі, регіональна промислова та політична еліта. Контр-дискурс справедливої зарплатні переріс на недовіру владі.

1995–1999 рр. – економічні вимоги доповнюються релігійними протестами, де влада починає використовувати силовий розгін. Фінансово-промислові групи центру перехоплюють протестну ініціативу у регіонів. Шахтарі та громадські інститути стають головними учасниками протестів. Контр-дискурс складається з захисту прав на труд, гідної зарплатні та пенсії, Української помісної церкви.

2000–2004 рр. – політичні вимоги, які висувалися з боку протестувальників, були контр-дискурсом політичної еліти, яка була позбавлена влади Л. Кучмою. Соціальна складова почала формуватися вже напередодні президентських виборів і перетворилася на Помаранчеву революцію. Акції «Україна без Кучми!», «Суд над Л. Кучмою», «Повстань, Україно!», «Народний трибунал» наповнюють опозиційний дискурс.

2004–2009 рр. – соціальні та політичні вимоги, які виробляються фінансово-промисловими групами та репрезентуються політичною елітою. Контр-дискурс перетворюється на фарс, оскільки набуває комерціалізації.

2010–2014 рр. – соціально-економічні та політичні вимоги, які звузили участь контр-еліти та посилили громадську активність як реакцію на діяльність політичних інститутів. Але контр-еліта разом з ФПГ перехоплює контр-дискурс та перетворює його вже на власний офіційний політичний дискурс.

Подальше дослідження символічних структур, які наповнюють будь-який дискурс, дозволяє виділити два рівня контр-дискурсу, які ми називаємо «інституційним» та «контр-інституційним»:

інституційний використовує офіційні канали передачі інформації, має політичну еліту, як офіційного виробника та інтерпретатора дискурсу, а також має ознаки мовних актів, які належать владі. Він використовується політичною опозицією, яка вдало переводить мову цього дискурсу на вуличну мову протестів;

контр-інституційний створює інше дискурсивне поле, де символічні структури, що наповнюють дискурс протестів, виникають як рефлексія на офіційний політичний текст. Його носіями стають громадяни та контр-еліта, відбувається виробництво власних фреймів на противагу офіційним та створюються навіть власні мовні акти (неологізми), які створюють іншу політичну реальність.

**Одинцова Т.А.,**

*Луганський національний аграрний університет*

## **ЗНАЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ**

Україна знаходиться у періоді історичної, економічної, соціальної та політичної розбудови і намагається зайняти гідне місце на міжнародній арені. Не можливо переоцінити значення мови як у соціальній так і культурній сфері будь якої держави. Водночас питання мови має і політичний аспект.

В той час як знання рідної мови сприяє вивченню рідної культури, вивчення іноземної мови розвиває особистий потенціал, надає можливість долучитися до загальноєвропейської, загальнолюдської культури та європейської, і не тільки, політичної системи.

Аспект вивчення мов завжди розглядався лінгвістами як невід'ємний елемент виховання та розвитку особистості, а глобальні зміни, що відбуваються в політичному та економічному житті надають йому нових цілей міжкультурної взаємодії, а іноземну мову розглядають, як інструмента цієї взаємодії.

Мова не лише міцно вбудована в ментальність нації, але також має й глибоко політичний характер і може бути використана, як в мирних так і в руйнівних цілях. Події на Донбасі є прикладом маніпуляції мовою та мовним питанням зокрема.

Тут слід згадати основні принципи Ради Європи де лінгвістичний аспект відображено як дорогоцінний скарб, який має бути збереженим та захищеним.

Процеси, які відбуваються у сучасному світі вимагають від громадян усіх країн бути обізнаними із політичним життям світу, а не тільки в країні проживання. Таким чином здатність спілкуватися кількома мовами є вимогою сучасності, реалізувати яку можна завдяки

широкому впровадженню багатомовної освіти, яка є не тільки тісно пов'язаною із соціально-політичною, економічною, правовою, етичною та іншими галузями життя суспільства.

Толерантне ставлення до інших політичних та релігійних поглядів, звичаїв, уміння бачити особливості власної культури в контексті культур інших народів і світової культури загалом, сприймати світ як сукупність складних взаємозв'язків - основна задача вивчення іноземної мови. Процес глобалізації – це не тільки зближення народів і націй, це загострення й небувала раніше конкуренція між державами, між націями. Тільки та держава, та нація, яка матиме максимально згуртоване, об'єднане населення, яке буде отримувати інформацію із різних джерел завдяки вмінню спілкуватися іноземною мовою та мати доступ до першоджерел, найбільше усвідомить свої національні інтереси у сфері політики, економіки та ін., найбільше зможе захистити свої інтереси у конкуренції з іншими державами й народами, створити кращі умови для громадян своєї країни

**Бокоч Ю. М.,**

*Ужгородський національний університет*

## **ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ПАРТІЙ**

Партії виступають одним з головних суб'єктів політичної комунікації, який особливо активізується під час виборчого процесу або реалізації інших механізмів формування влади. З огляду на це, напередодні президентських та парламентських виборів в Україні актуальним видається аналіз комунікативних практик політичних партій, проблем та тенденцій їх розвитку.

Політична комунікація між владою та громадянським суспільством сьогодні має різні засоби реалізації. Серед таких засобів провідними виступають: державно-політичні інститути; політичні партії, асоціації, рухи; організації громадянського суспільства; засоби масової комунікації та інформації; мережеві засоби масових комунікацій [1].

Серед цих систем політичні партії з огляду на їх суспільну роль та функції є активними політичними інститутами, які багато в чому визначають характер та якість політичних комунікацій у конкретному суспільстві. Найголовнішим напрямком зовнішньої комунікації

політичної партії є відносини між партійною організацією та соціальними групами, інтереси яких вона представляє. За результатами дослідження, проведеного Українським незалежним центром політичних досліджень у вересні 2013 року можна виділити наступні риси, що характеризують комунікативні практики партій у спілкуванні з виборцями [2].

Перш за все, відмічається наявність односторонності комунікації, не сформованість постійного діалогу, брак довіри. Це пов'язано з недостатнім, а часто лише декларативним, характером урахування пропозицій та вимог громадян в процесі прийняття рішень, як депутатами від правлячих, так і опозиційних партій. Превалюють форми комунікації депутатів з громадами у вигляді простого інформування про діяльність суб'єктів політики без залучення людей до створення та втілення в життя політики місцевого розвитку. З іншого боку, представники політичних партій вказували на пасивність та байдужість громадян, що обумовлено невірою в свої сили, кризою довіри та розчаруванням в здатності політиків вирішувати реальні проблеми громад.

Суттєвий вплив на комунікацію здійснює також надмірна персоніфікація українських політичних партій та усього політичного процесу. Це підтверджується тим, що виборці часто із своїми вимогами апелюють до конкретної особистості, не завжди ототожнюючи її з конкретною партією або інститутом влади. На думку експертів, відновлення мажоритарної складової у Верховній Раді ще підсилило цю тенденцію, послабило партійну структуризацію та відповідальність за прийняття рішень. Разом з цим, дослідження не встановило безпосереднього впливу форми обрання до ВР на характер комунікації між депутатами та виборцями. Натомість, було з'ясовано, що якість та активність комунікації залежить не стільки від виборчої системи, скільки від цінностей та інтересів кандидата у певному окрузі, його зацікавленості у проведенні системної роботи та спілкуванні з громадянами.

Однією з головних умов ефективної комунікації партії та її соціальних груп є створення розгалуженої мережі дієвих місцевих осередків. Ця проблема є особливо важливою для України, оскільки всі сучасні парламентські партії, окрім «Батьківщини», виникли нещодавно, і тільки з 2014-2015 рр. почали займатися створенням мережі первинних осередків. Виходячи з цього, партії мають реальну мотивацію для створення та розвитку реальних місцевих осередків. Об'єктивне підґрунтя для прискорення цього процесу створила реформа децентралізації влади в нашій країні, що підтверджується, зокрема результатами виборів у ОТГ, що проходили 29 жовтня 2017 року. У

виборах брала участь велика, особливо для місцевих виборів, кількість партій – 50. Активізація їх первинних осередків підтверджується також і тим, що не тільки депутати, але значна частина голів ОТГ, обраних 29 жовтня 2017 року представляють певні політичні партії. Тут лідерами є БПП - «Солідарність» (30) та ВО «Батьківщина» (13). Аграрну партію та «Наш край» представляють по п'ять голів ОТГ, троє – партію «За конкретні справи», один – УКРОП, один – Радикальну партію і один – «Силу людей» [3].

У сучасній Україні політичні комунікації здійснюють визначальний вплив практично на всі сфери суспільно-політичного життя, виступаючи як інформаційним джерелом, так і маркером політичної ідентифікації українців. Персоніфікація лідерства та ускладнення політичного поля актуалізують необхідність постійної ретрансляції політичних поглядів на широку аудиторію, що актуалізує та підсилює роль політичних партій як суб'єкта комунікації між громадянами та владою.

### Література

1. Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / Авт. колектив: М. І. Михальченко (керівник) та ін. – К. : ІПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. – 440 с.
2. Аналітичний звіт за результатами фокус-групового дослідження «Стан політичної комунікації в регіонах України», вересень 2013 року. УНЦПД. URL: [http://www.ucipr.org.ua/publicdocs/fg\\_report\\_communication\\_party2013\(1\).pdf](http://www.ucipr.org.ua/publicdocs/fg_report_communication_party2013(1).pdf)
3. Зварич О. Партія веде? Як реформа децентралізації вплинула на партійне будівництво в регіонах? / О. Зварич // УНЦПД. Research Update. – № 21(762). – 2017. – 15 грудня 2017 року. URL: [http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=822:part-ya-vede-yak-reforma-decentral-zac-vplinula-na-part-yne-bud-vnictvo-v-reg-onah&catid=8&lang=ua&Itemid=201](http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=822:part-ya-vede-yak-reforma-decentral-zac-vplinula-na-part-yne-bud-vnictvo-v-reg-onah&catid=8&lang=ua&Itemid=201)

## **ПОЛІТИКА ІДЕНТИЧНОСТІ В СТРУКТУРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ: ПІДХОДИ ДО ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ**

Сучасні способи осмислення проблематики, представлення шляхів реалізації та сутнісного наповнення практики державного управління засновані, здебільшого, на комбінуванні усталених підходів та наявних у західній теорії моделей. При цьому, державне управління може розглядатись як окремий, більш вузький у семантичному обсязі, випадок управління політичного, «коли у якості суб'єкта виступає держава» [7, с. 102]. Стан галузі держуправління в пострадянських країнах, в тому числі Україні, має певну специфіку, яка обумовлена, спробами поєднати, з одного боку, світовий досвід, а з іншого, – існуючі, успадковані механізми втілення державної політики. Наявний ряд розглядуваних моделей, що включає в себе відносно нові, сформовані у період з 80-х рр. ХХ ст., «new public management» та «good enough governance», доволі часто адаптується частково, поєднуючись у практичній реалізації, з елементами «патронажної системи державної служби», що, в такому випадку, може призводити до вкрай негативних наслідків і «загрожувати держуправлінню в цілому» [2, с. 62].

Представлений набір як нових, так і традиційних підходів, ґрунтується на принципах, обумовлених сукупністю суспільно-політичних, ідеологічних, світоглядних уявлень, цінностей, установок політичної культури, що позначається на результатах їхнього критичного осмислення і засвоєння та успіхах імплементації. Водночас, вирізняють дві значні тенденції, що формують підґрунтя нових та старих засад здійснення державного управління, які, як певна опозиція одна до одної, сформувались ще з ХVІІІ століття і можуть бути визначені як «урядовість», «правлінність» (governmentality) та «модель суверенітету» [1, с. 8] і розподілені, зокрема, за ознаками того, що передбачають відмінний спосіб розуміння ролі держави, основ її існування та принципів взаємодії з населенням та(або) інститутами громадянського суспільства.

Умови політичного розвитку сучасного українського суспільства і держави, серед яких провідними варто визначити модернізацію політичної системи та інститутів, зміну представлення взаємовідносин

держави та громадянського суспільства, трансформацію структур публічної сфери, потребують винайдення нових моделей державного управління, що мають передбачати нові механізми реалізації та включати ігноровані раніше, але актуалізовані окресленими вище обставинами, її типи і різновиди, зокрема: символічну політику, політику ідентичності, пам'яті, комеморативні практики тощо. Відповідно до цього, колективна пам'ять, макрополітична ідентичність, символи та системи смислів, концептуалізовані в якості базових для суспільства, мають бути описані як об'єкти управління при реалізації державної політики, через що відрефлексовані основними акторами та інтегровані у нові моделі державного та політичного управління. Задля здійснення такої інтеграції, підходи до формування державного управління мають бути піддані Perezbirci, що передбачатиме їхню лібералізацію, підсилення значення публічної політики, підвищення рівня громадянської участі у процесі формування та втілення державної політики, зменшення безпосереднього державного втручання, загалом, зміну інструментарію своєї реалізації.

Певною оптикою, яка дозволяє побачити усю сукупність ідей, що стоять за тією чи іншою моделлю, означити тяглі напрями розвитку, які знаходять свій прояв у стійкості інтенцій «влади» по відношенню до «населення», відповідним «інструментом історичного та понятійного налаштування сприйняття» [1, с. 7] може слугувати концепція «урядовості», «правлінності» (governmentality), запропонована М. Фуко, у тому розумінні, яке він визначив як «тенденцію, силову лінію, що на всьому Заході вже здавна безперервно вела до того типу влади, котрий можна назвати «керуванням» усіма іншими: суверенітетом та дисципліною; що сприяло, з одного боку розвитку цілого ряду особливих урядових апаратів, а з іншого – розвитку цілої низки знань» [6, с. 20]. Таке залучення інструментарію, надасть можливості для критичного перегляду вже засвоєних основ зазначених вище моделей управління, поєднання їх із тим досвідом та устремліннями, які фіксуються в українському суспільстві і політичному середовищі, спираючись на розуміння генезису вже традиційної парадигми ліберального державного управління, реалізованої як втілення принципу «не примушення». Водночас, процес не має бути механічним і повинен враховувати умови трансформування української політичної системи.

Зазначені зміни до підходів формування системи державного управління мусять дозволити врахувати сучасні тенденції розвитку: провадження інклюзивної політики, що є вимогою громадянського суспільства, яке складається в Україні; органічне включення символічної політики, політики пам'яті та ідентичності в теорію

державного управління, необхідність чого вже позначена науковцями, у тому числі, на рівні навчальних програм та курсів [3; 5]; узгодження з потребами держави та суспільства. Таке розширення управління може стати можливим за умови «заміщення прямого державного управління суспільством формою управління на відстані», завдяки «роздержавленню правління», виникненню соціальних технологій, що делегують відповідальність за індивідів іншим автономним утворенням: підприємствам, громадам, професійним організаціям, самим індивідам» [4, с. 11].

Отже, поточні успадковані від радянської практики, моделі державного управління потребують концептуального перегляду, через свою низьку ефективність, не відповідність потребам часу та завданням, що ставляться перед цим напрямом політичної теорії і практики. Новий підхід до концептуалізації державного управління має виключати еkleктизм, бути звільнений від нашарувань, які створюють загрозу для практики втілення державної політики. У той же час, він повинен узгоджуватись із процесом трансформації політичної системи країни, враховувати бажані результати її політичної модернізації. Важливою частиною такого оновлення є необхідність його координації з європейською практикою, що все ще ґрунтується на засадах неолібералізму, та українською специфікою, яка, зокрема, знайшла свій прояв у вимогах зменшення державної участі в суспільно-економічних процесах, уникнення від застосування явного, директивного управління, механізмів примусу, посиленні громадянської кооперації та довіри, формуванні практик горизонтальної, мережевої координації і участі. Не в останню чергу таке завдання може бути виконане завдяки розширенню переліку основних акторів та напрямів реалізації державної політики.

### Література

1. Бикбов А. За порогом новой эры правления / Бикбов А. // Правительность. Власть и правление в современных обществах. – М. : Дело, 2016. – С. 7-32.
2. Васильева В. М. Государственная политика и управление: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / В. М. Васильева, Е. А. Колеснева, И. А. Иншаков. – М. : Юрайт, 2018. – 441 с.
3. Государственная политика и управление / Под общей редакцией А. И. Соловьева. – М. : Аспект Пресс, 2017. – 480 с.
4. Донзло Ж., Гордон К. Управление либеральными обществами – эффект Фуко в англоязычном мире / Ж. Донзло, К. Гордон // Логос. – 2008. – № 2 (65). – С. 3-20.

5. Пашина Н. П., Новакова О. В. Аналіз державної політики : навчальний посібник Вид. 2-е, перероб. і доп. – Маріуполь: Вид-во Маріупольського державного університету, 2017. – 304 с.

6. Фуко М. Правительность (идея государственного интереса и ее генезис) / М. Фуко // Логос. – 2003. – № 4-5 (39). – С. 4-22.

7. Харичкин И. К. О понятии «политическое управление» / И. К. Харичкин // Вестник университета (Государственный университет управления). – 2012. – № 4. – С. 99-103.

**Сімонян А.В.,**

*Східноукраїнський національний університет  
імені Володимира Дала*

## **КОРУПЦІЙНІ РИЗИКИ В ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ РАД**

Актуальність теми зумовлена тим, що громадські ради в Україні стали інструментом впливу інститутів громадянського суспільства на формування та реалізацію державної політики України. Разом із тим, вони стали ще й об'єктом корупційних ризиків. Тому існує необхідність дослідження фактів корупції в діяльності консультативно-дорадчих органів, які мають доступ до процесу прийняття політичних рішень, задля створення системи протидії.

Функціонування громадських рад в Україні досліджують Т. Андрійчук, А. Дідух, П. Манжола. Однак, відсутні дослідження корупційних ризиків у формуванні та діяльності громадських рад.

Громадська рада – постійно діючий колегіальний виборний консультативно-дорадчий орган, утворений для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за діяльністю органів виконавчої влади, налагодження ефективної взаємодії зазначених органів з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики. Громадські ради утворюються на виконання Постанови Кабінету Міністрів України №996 [5].

Категорія «корупція» у політологічному дискурсі визначається як «підкуп» і «продажність» саме посадових осіб, покликаних виконувати функції держави, а також експлуатації суспільства бюрократичними структурами. Корупція як феномен ототожнювалася з державною системою, коли носій влади, використовуючи владні повноваження для

отримання особистої вигоди, а визначення поняття «корупційні ризики» вживається в науковій літературі по відношенню до органів державної влади [7].

В той же час, інститути громадянського суспільства в суспільстві сприймаються як суб'єкт боротьби з корупцією. Відтак, соціологічні дослідження Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва та Центру Разумкова показали, що рівень довіри до інститутів громадянського суспільства – 60%, що порівняно з рівнем довіри до державних органів, є досить високим показником. Також, 55% респондентів визначили, що контроль за діяльністю влади, у тому числі антикорупційна діяльність є основним видом діяльності, якими в першу чергу повинні займатися громадські організації (порівняно з 2013 роком значимість зросла на 10%) [2].

На нашу думку, вищезгадане доводить, що до недавніх пір, корупція була частиною бюрократичної традиції України, однак, з розвитком інститутів громадянського суспільства, з появою консультативно-дорадчих органів при органах державної влади та умовним зростанням впливу громадських рад на формування державної політики, корупція стала надбанням не тільки державної системи, а суспільно-політичної загалом.

Проведений аналіз діяльності громадських рад дозволяє зробити такі висновки, що корупція за участю членів громадських рад можлива на таких рівнях:

Корупція на рівні формування громадської ради. Зокрема, це:

підкуп членів ініціативної робочої групи з підготовки установчих зборів для формування нового складу ради, які складають список учасників установчих зборів, кандидатур до нового складу громадської ради, перевіряючи їх документи на відповідність (наприклад, виявлені факти підкупу під час формування Громадської ради при Мінрегіоні);

підкуп під час установчих зборів лічильної комісії, яка обирається з числа кандидатів до нового складу громадських рад, за підрахунками якої визначається склад громадської ради (наприклад, Київська міська молодіжна рада) [4];

стимулювання учасників установчих зборів голосувати за конкретний список кандидатів до складу (наприклад, такі звинувачення лунали під час формування Ради громадського контролю Державного бюро розслідувань) [6].

2. Корупція на рівні функціонування громадських рад. Можна виділити такі корупційні ризики в діяльності членів громадських рад на цьому рівні: не добросовісність членів громадських рад; виникнення конфлікту інтересів; наявність дискреційних повноважень

В якості прикладу візьмемо прецедентний випадок, коли правоохоронці встановили причетність голови Громадської ради при Головному управлінні Державної фіскальної служби України в місті Києві до підбурювання до дачі хабаря. Були задокументовані кілька фактів одержання нею коштів від керівника комерційної структури. Затримана вимагала 75 тисяч доларів за «створення штучних перешкод у фінансово-господарській діяльності підприємства» [1].

Дослідивши законодавчу базу діяльності та спираючись на факти корупції за участю членів громадських рад, можна виділити перелік корупціогенних сфер діяльності рад. До них можна віднести, зокрема, сфери пов'язані з адміністративними послугами, юридичного забезпечення, організації роботи щодо запобігання та виявлення корупції.

Таким чином, доведено, що в діяльності громадських рад існують корупційні ризики. Громадські ради, які мали стати «містком» між органами державної влади, інколи стають «корумпованими посередниками». Констатовано, що корупційні ризики в діяльності громадських рад зустрічаються на рівні формування громадської ради та під час виконання своїх функцій.

Наведені приклади можуть бути використанні під час проведення оцінки корупційних ризиків у діяльності консультативно-дорадчих органів, з урахуванням їхньої адаптації до специфіки діяльності громадських рад та подальшого дослідження впливу громадських рад на формування та реалізацію державної політики.

### Література

1. Голову Громадської ради при ГУ ДФС у Києві Нараєвську затримано за вимагання 75 тис. доларів хабара [Електронний ресурс] // Цензор. Нет. – 2018. – Режим доступу до ресурсу : [https://censor.net.ua/ua/news/3084956/golovu\\_gromadskoyi\\_rady\\_pry\\_gu\\_dfs\\_u\\_kyyevi\\_narayevsku\\_zatrymano\\_zh\\_vymagannya\\_75\\_tys\\_dolariv\\_habara](https://censor.net.ua/ua/news/3084956/golovu_gromadskoyi_rady_pry_gu_dfs_u_kyyevi_narayevsku_zatrymano_zh_vymagannya_75_tys_dolariv_habara)
2. Громадянське суспільство в Україні: виклики і завдання [Електронний ресурс] // Фонд демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://dif.org.ua/uploads/doc/1912693535b615f77753e68.16248163.doc>
3. Корупційні ризики в діяльності державних службовців [Електронний ресурс] // Роз'яснення Міністерства Юстиції України. – 2011. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0026323-11>
4. Молодіжна афера: в Києві створюють «кишенькову» громадську організацію [Електронний ресурс] // Znaj.ua. – 2018. – Режим доступу до ресурсу : <https://znaj.ua/news/molodizhna-afera-v-kyyevi-stvoryuyut-kyshenkovu-gromadsku-organizaciyu>

5. Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 р. № 996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>

6. Рада громадського контролю при ДБР створена з порушеннями, ефективність під сумнівом – експерти [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2018. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.radiosvoboda.org/a/29137290.html>

7. Johnston M. The Political Consequences of Corruption: A Reassessment / M. Johnston // Comparative Politics. – 1986. – Vol. 18, № 4. – P. 459–477.

**Слободянюк А. Л.,**

*Східноукраїнський національний університет  
імені Володимира Даля*

## **ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ**

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування – це різні форми реалізації влади народу. Місцеве самоврядування – це спосіб не тільки децентралізації управління, а й організації та здійснення влади на місцях, який забезпечує самостійне вирішення громадянами питань місцевого життя, організаційне уособлення управління місцевими справами в системі управління суспільством і державою. Відповідно до Конституції України, місцеве самоврядування є самостійним у межах своїх повноважень. Органи місцевого самоврядування структурно не входять до системи органів державної влади. Державою визнається і захищається комунальна власність, зокрема власність на землю й інші природні ресурси. Дані конституційного положення належать до основ конституційного ладу України й спрямовані на забезпечення політичної, правової та економічної стабільності місцевого самоврядування у системі публічної влади. Тобто держава визнає місцеве самоврядування як самостійний рівень здійснення народом належної йому влади, що, у свою чергу, означає організаційну відокремленість місцевого самоврядування від державної влади.

У квітні 2014 р. Кабінетом Міністрів України було схвалено Концепцію реформи місцевого самоврядування і територіальної

організації влади в Україні. Основна ідея концепції – децентралізація влади в країні та суттєве розширення повноважень територіальних громад, а також зміна системи управління на обласному та районному рівнях. Повноваження передаються державою органам місцевого самоврядування, що діють на тому рівні адміністративно-територіального устрою, на якому можливо і доцільно їх здійснювати з огляду на кадровий, фінансовий, інфраструктурний потенціал та ресурси, необхідні для реалізації повноважень на такому рівні.

Для України така реформа суттєво поліпшила перерозподіл державних коштів за їх призначенням. На сам перед, громада вирішує для яких цілей видавати кошти, якщо йдеться про районні центри та села. Ще один крок до політичної модернізації, який зараз вже можна побачити на прикладах органів самоврядування.

Також ще один фактор, на який слід звернути увагу, що повноваження передаються державою органам місцевого самоврядування, що діють на тому рівні адміністративно-територіального устрою, на якому можливо і доцільно їх здійснювати з огляду на кадровий, фінансовий, інфраструктурний потенціал та ресурси, необхідні для реалізації повноважень на такому рівні

Отже Україна поступово переходить на новий рівень політичної модернізації, шляхом підвищення ефективності місцевого самоврядування, що надає змогу доцільно розподіляти кошти між громадами, і на сам перед поліпшує їх виділення з бюджету.

### Література

1. Костюк Т. С. Децентралізація влади: модель для України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://kds.org.ua/blog/kostyuk-ts-tvorcha-robotadetsentralizatsiyavladi-model-dlya-ukraini>.
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) [Електронний ресурс] : Режим доступу : [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=55812](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812).
3. Друк Ю. Я. Зміст та основні складові модернізації політичної системи України / Ю. Я. Друк // Акт. пробл. держ. упр. : зб. наук. пр. - Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2008. - № 2(34). - С. 50-59.

## **ФОРМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ ГРОМАДЯН НА ОРГАНИ ВЛАДИ В УКРАЇНІ**

Вплив громадян на поточне здійснення політики органами влади в Україні отримує особливу увагу в умовах демократизації та децентралізації українського суспільства, активізації громадських організацій, ініціатив та волонтерського руху після 2014 р. Отже, особливої актуальності набуває дослідження форм інформаційно-комунікативного впливу громадян на органи державної влади та місцевого самоврядування (далі – органи влади) та їх систематизація. Поза увагою залишається способи впливу громадян на органи влади, що являють собою доведення своїх позицій та вимог щодо вирішення конкретних суспільно-значущих питань.

На нашу думку, способи інформаційно-комунікативного впливу громадян на органи влади можна розділити на дві групи: односпрямоване вплив та вплив у ході діалогової, або консультаційної взаємодії з органами влади. Законодавством України передбачені чотири основні форми односпрямоване інформаційно-комунікативного впливу громадян на органи влади:

1) Подання пропозицій у зверненнях громадян. Кожен громадянин України може подати пропозицію (зауваження), тобто таке звернення, в якому висловлюються порада, рекомендація щодо діяльності органів публічної влади, депутатів усіх рівнів, посадових осіб, а також висловлюються думки щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя, вдосконалення взаємодії держави і суспільства. При цьому органи публічної влади, їх посадові особи зобов'язані розглянути пропозиції (зауваження) та повідомити громадянина про результати розгляду [2].

2) Подання поручення виборців депутатату місцевої ради на зборах під час проведення звітування депутата або на його зустрічах з виборцями [3; 5, с. 6].

3) Подання місцевої ініціативи, тобто проекту рішення з підписами членів територіальної громади. Це рішення обов'язково розглядається на відкритому засіданні місцевої ради [4; 5, с. 7].

4) Подання електронної петиції – це звернення громадян до Президента України, Верховної ради України, Кабінету міністрів

України та органів місцевого самоврядування з вимогою розглянути їх скаргу (протест) та/або пропозицію. Таке звернення здійснюється шляхом збору підписів через мережу інтернет (на сайті органу влади або громадського об'єднання) [1; 5, с. 9;8;7;9].

5) Проведення мирних зібрань – тобто зборів, мітингів, демонстрацій, які проводяться мирно, без зброї та про проведення яких завчасно сповіщаються органи влади [5, с. 18;6].

Реалізація багатьох з цих способів створює додаткові обов'язки для органів публічної влади (наприклад, розглянути петицію, що набрала певну кількість підписів, та повідомити громаду про результати розгляду). Але, ці обов'язки фактично обмежуються тим, що орган влади приймає до відома ту чи іншу пропозицію громадян.

Іншим способом інформаційно-комунікативного впливу на органи влади є активне надання інформації у ході двосторонньої взаємодії з органами влади. До способів інформаційно-комунікативної взаємодії громадян із державою у першу чергу відноситься надання інформації у ході консультацій державних органів з громадськістю. Існують наступні форми консультацій:

1) Публічне громадське обговорення, що передбачає організацію і проведення публічних заходів: конференцій, форумів, громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей (нарад) з громадянами. До публічного громадського обговорення також відносяться Інтернет-конференції, відео-конференції. У рамках публічного громадського обговорення можуть проводитися засідання громадських рад, інших допоміжних органів, утворених при органах виконавчої влади [8].

2) Електронні консультації з громадськістю – оприлюднення проектів рішень або питань, що потребують вирішення, для отримання пропозицій та зауважень з боку громадян [8].

Формою консультацій з громадськістю також є вивчення громадської думки, що здійснюється шляхом проведення соціологічних досліджень та спостережень та інші способи моніторингу громадської думки. Але, на нашу думку, усі законодавчо встановлені форми вивчення громадської думки не потребують ініціативного виявлення позиції громадян.

До способів комунікативної взаємодії громадян із державою відноситься участь громадян у діяльності громадських рад при органах державної влади. По-перше, громадська рада пропонує органу державної влади з яких питань, як і коли проводити консультації з громадськістю, що розглянуті нами вище [8]. По-друге, громадська рада подає пропозиції щодо вирішення суспільно значущих питань. Зазначимо, що серед іншого громадська рада проводить громадську

експертизу діяльності органу та громадську антикорупційну експертизу нормативно-правових актів. Результати громадських експертиз доводяться до органів влади, забезпечуючи зворотний зв'язок між учасниками політико-комунікаційних процесів.

Отже, нами встановлені основні форми та способи інформаційно-комунікативного впливу громадян на органи державної влади та місцевого самоврядування в Україні. Цей перелік доцільно використовувати для подальшого аналізу й моделювання відносин громадян та органів влади в українському суспільстві.

### Література

1. Балуева О. Бюджет участі // Бюджетна бухгалтерія. – 2017. – № 31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Сайт iFactor<https://i.factor.ua/ukr/journals/bb/2017/august/issue-3>

2. Закон України від 02.10.1996 «Про звернення громадян» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80/conv>

3. Закон України від 11.07.2002 «Про статус депутатів місцевих рад» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93-15>

4. Закон України від 21.05.1997 «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>

5. Інструменти впливу громадян на місцеву владу. – Київ: Український національний центр політичних досліджень – 18 с.

6. Конституція України від 28.06.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv>

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.07.2016 р. № 457 «Про затвердження Порядку розгляду електронної петиції, адресованої Кабінету Міністрів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2016-%D0%BF>

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.11.2010 р. № 996 «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-2010-%D0%BF>

9. Розпорядження Кабінету міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 797-р «Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80>

10. Указ Президента України від 28.08.2015 року № 523/201 «Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523/2015>

## **СПЕЦИФІКА ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА В УКРАЇНІ**

Світовий досвід підтверджує, що потреба в інституті омбудсмена виникає тоді, коли існуючі інститути не здійснюють ефективного контролю в сфері державного управління, й з'являється потреба у додаткових механізмах захисту прав та свобод громадян. Міжнародна спільнота через свої політико-правові інститути приділяє все більшу увагу правам людини. Одним із найголовніших завдань сучасного суспільства є не лише декларування прав і свобод людини, а й створення правозахисного механізму, який би забезпечував їх виконання, що й підтверджує актуальність даного дослідження.

Метою роботи є визначення специфічних особливостей інституту омбудсмена в Україні.

Необхідність дотримання прав і свобод у демократичній соціально-правовій державі спонукає кожную державу прагнути до дотримання міжнародних стандартів в цій царині, і значною мірою сприяє цьому правозахисний інститут омбудсмена, що характеризується такими демократичними рисами як незалежність в системі державних органів; відсутність формалізованих процедур розгляду скарг; безоплатне надання допомоги тощо [1, с. 4–5].

Заснування в Україні з прийняттям Конституції України 1996 року інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (далі – Уповноваженого) свідчить про визнання суспільством і державою нагальної потреби в створенні і функціонуванні неформального, незалежного, деполітизованого органу, покликаного захищати права людини і громадянина та здійснювати контроль за їх дотриманням. Запровадження на конституційному рівні такої посади стало важливим кроком у формуванні й розвитку механізму забезпечення захисту прав, свобод людини й громадянина та здійсненні ефективного контролю з боку найвищого представницького й законодавчого органу влади, а саме парламенту, за їх дотриманням.

Процес становлення інституту омбудсмена в Україні умовно можна поділити на наступні три етапи:

Запровадження в 1996 році на конституційному рівні посади омбудсмена (ст. 55, 85, 101). При цьому даний інститут набув лише декларативного існування.

Прийняття на основі Конституції України Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України» 23 грудня 1997 року та обрання першого українського омбудсмена. Саме цей період означився юридичною регламентацією діяльності омбудсмена та його реальним функціонуванням.

Розвиток інституту омбудсмена (визнання авторитетності цього інституту як суспільством, так і органами державної влади) та поступове визнання його ролі у громадянському суспільстві та правовій державі.

Таким чином, процес становлення та розвитку інституту омбудсмена в Україні проходить у таких основних напрямках:

1) виникнення та законодавче закріплення «класичної моделі омбудсмена» спрямованої на захист прав людини та громадянина в цілому – Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (1997 рік);

2) запровадження інституту спеціалізованих омбудсменів, які захищають права окремих категорій населення:

а) дитячого омбудсмена – Уповноваженого Президента України з прав дитини (2011 рік);

б) бізнес-омбудсмена – Ради бізнес-омбудсмена при Кабінеті Міністрів України (2014 рік);

в) страхового омбудсмена – Громадської спілки «Український страховий омбудсмен» (2014 рік);

г) поліцейського омбудсмена – Управління забезпечення прав людини Національної поліції України (2016 рік) [2; 4].

Перспективною, на нашу думку, є подальша наукова розвідка становлення та розвитку інституту спеціалізованого омбудсмену по захисту прав військовослужбовців та захисту прав жінок.

Також слід зазначити, що головне завдання Уповноваженого з прав людини, в принципі, пояснюється вже формулюванням самої посади – парламентський контроль за додержанням прав і свобод людини по всій території України. Слід зазначити, що в умовах війни перелік професійних обов'язків омбудсмена суттєво розширюється.

Більше того, незважаючи на те, що, за законом, юрисдикція омбудсмена поширюється на всі українські території, за фактом, можливості вплинути на захист людей на тимчасово окупованих територіях Криму і Донбасу дуже обмежені. Традиційні способи тут абсолютно не працюють, тому Уповноваженому потрібно постійно знаходити додаткові можливості [3; 5].

Таким чином, можна зробити висновок, що створення інституту омбудсмена стало важливим доповненням до чинних форм нагляду за забезпеченням прав і відповідності діяльності органів публічної влади принципам соціальної справедливості.

З огляду на зазначене, вдосконалення статусу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини має відбуватися, зокрема, шляхом запровадження спеціалізованих представників Уповноваженого з певних питань або, можливо, навіть спеціалізованих уповноважених. Створення посад певних спеціалізованих омбудсменів дозволить зробити більш продуктивною і діловою співпрацю омбудсменів з відповідними громадськими організаціями, сприятиме посиленню правового захисту конкретних соціальних груп населення України. Проте впровадження в Україні спеціалізованих омбудсменів не повинно стати наслідком бездумного копіювання існуючих зарубіжних моделей. Це має здійснюватися з урахуванням специфіки правового статусу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, механізму державної влади, чинної національної правової системи та головне – менталітету українського народу. Введення спеціалізованих омбудсменів повинно виступати одним із ефективних варіантів інституційного посилення захисту прав і свобод таких найбільш потребуючих державної уваги членів нашого суспільства, як неповнолітні, люди похилого віку, особи з інвалідністю, студенти, військовослужбовці та ін.

### Література

1. Беззуб І. Інститут бізнес-омбудсмена в Україні : думки експертів / Ірина Беззуб // Громадська думка про правотворення. – 2014. – № 8 (66). – С. 4–5.
2. Закон України «Про уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» №776/97-ВР від 23 грудня 1997 р. зі змінами від 04.11.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/776/97-вр>
3. Кирильчук В. В. Альтернативні види омбудсменів [Електронний ресурс] / Кирильчук Вікторія Володимирівна // Єдина служба правової допомоги. Інформаційне агентство. – Режим доступу : [http://3222.ua/article/alternativn\\_vidi\\_ombudsmenv\\_.htm](http://3222.ua/article/alternativn_vidi_ombudsmenv_.htm).
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. зі змінами від 30.09.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Савенко М. Конституційний Суд і омбудсмен у державному механізмі захисту прав і свобод людини та громадянина // Вісник Конституційного Суду України / М. Савенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uapravo.com/hro/text.php?lan=>

## **УМОВИ ТА ЧИННИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІСЦЕВИХ ОСЕРЕДКІВ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

Електоральний процес, що в Україні нерідко має ознаки перманентного та інклюзивного, можна розглядати у якості інституціонального лакмусу в дослідженні функціонування місцевих осередків політичних партій. Період 2017-2019 рр. є унікальним часовим майданчиком для аналізу різних аспектів діяльності територіальних організацій партій та підстав для неї, зокрема, політико-правових.

У контексті наукових розвідок щодо функціонування політичних партій та становлення партійної системи в Україні аспект партійних осередків почав актуалізуватися лише з 2000-х років. По-перше, йшлося про взаємодію політичних партій з органами місцевого самоврядування в рамках розбудови громадянського суспільства (В. Місюра) або як чинник наукового обґрунтування курсу на децентралізацію влади (О. Зварич, А. Октисюк). По-друге, дослідження стосувалися тем демократизації внутрішньопартійних відносин, у тому числі, й на рівні місцевих структур (А. Кройтор), та нових тенденцій в організаційному розвитку політичних партій (В. Лебедюк). В аналітичних колах навіть заговорили про «децентралізацію партій» як умову еволюції партійної, виборчої систем та інструмент боротьби з політичними проектами «одного електорального циклу» [1].

Тонкощі нормативного врегулювання діяльності місцевих осередків політичних партій полягають у суперечності, закладеній у головних «партійних законах» – «Про політичні партії» та «Про місцеві вибори». З одного боку, Закон України «Про місцеві вибори» надає місцевим організаціям партій рівне виборче право та право реалізовувати різні форми передвиборчої агітації (ст. 4, 10), з іншого, – Закон України «Про політичні партії» право фіксації порядку створення, загальної структури та повноважень обласних, міських, районних організацій політичної партії залишає за статутом партії (ст. 10) [2, 3]. Більше того, Закон не містить чіткої вимоги щодо обов'язкової реєстрації партією своїх осередків у регіонах країни. Відтак, політичні партії отримують рівні права для нерівної кількості їхніх носіїв.

Такі законодавчі нюанси загалом ніяк не спинили провідні політичні сили у процесі створення розгалуженої системи партійних осередків. Так, відповідно до Статутів, організаційна структура Партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність» формується з урахуванням адміністративно-територіального устрою України та складається з територіальних, місцевих організацій Партії та первинних осередків (п. 4.1), а до місцевих партійних організацій ВО «Батьківщина» належать первинні партійні організації та територіальні партійні організації, що створюються і діють у селах, селищах, районах, містах, Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, й оточенні відповідно до виборчого законодавства (п. 4.2) [7, 8].

Розвиненість сталої організаційної структури політичної партії є запорукою успішної реалізації виборчих цілей. Протилежна ситуація, зокрема, організаційна неготовність до електорального процесу, свідчить про загальну партійну кризу. Однак вітчизняна політична практика має приклади використання тактики франчайзингу, коли за відсутності реально функціонуючих місцевих осередків партійне найменування надавалося регіональним зацікавленим суб'єктам, що в реальності ніяк з партією не пов'язані [6, с. 5].

З початком розробки стратегії децентралізації влади в Україні та впровадження її етапів змінилася як роль партійних осередків, так і напрямки їхньої активності. Якщо раніше територіальні організації політичних партій були інструментом досягнення загальних цілей партійного керівництва та лобістських груп (потрапляння до парламенту, перемога кандидата, висунутого партією), то в умовах самоврядності новостворених об'єднаних територіальних громад партійні осередки самі напрацьовують механізми та ресурси для конкурування на місцевому рівні. Мета – використати переваги децентралізації, зокрема, фінансові преференції у вигляді субвенцій, сформувавши виконавчі комітети місцевих рад.

Провідний аналітик Міжнародного центру перспективних досліджень А. Октисюк виокремив основні тенденції в розвитку політичних партій на місцевому рівні в умовах реформи децентралізації: вихід на авансцену політичних партій, побудованих за горизонтальним принципом «знизу до гори».

поступове зменшення ваги проєктів вождистського типу, котрі формуються за принципами бізнесових чи кланово-олігархічних інтересів;

партійні бренди, з метою кадрового підсилення та позитивного позиціонування, розпочнуть рекрутинг «нових облич» із числа місцевих громадських активістів та інтелігенції;

партійний праймеріз стимулюватиме внутрішньопартійну конкуренцію, що, у свою чергу, мінімізує втручання в місцеві справи партійних функціонерів із центрального рівня;

позапарламентські партії отримають реальну можливість впливати на формування регіональної політики;

розвиток та розбудова первинних партійних осередків стане першочерговим завданням для партій [5].

Виявлені тенденції, на наш погляд, підкреслюють необхідність упровадження стратегії організаційного розвитку політичних партій в Україні. Її складовими мають стати такі кроки, як:

- утвердження практики постійно діючих партійних осередків, що дозволить напрацювати ефективні алгоритми діяльності в електоральний період і сформувати фаховий кадровий апарат партії на місцях;

- підвищення рівня політичної компетентності як партійних функціонерів, так і симпатиків партії через розробку і впровадження системних заходів ідеологічного спрямування, вивчення особливостей регіону, співпрацю з органами місцевого самоврядування, державної влади, громадським активом, адміністрування виборчого процесу тощо;

- формування спроможних партійних осередків, здатних оперативно трансформуватися зі структурної складової партії у дієву команду в складі представницького органу місцевої влади.

Важливо зауважити, що свою адаптивність до умов децентралізації та готовність до політичної боротьби на місцевому рівні протягом двох виборчих кампаній у новостворених ОТГ вже продемонстрували понад півсотні українських партій [4, 9].

Протягом останніх трьох років можна було спостерігати три сплески політичної активності партійних осередків – масштабні вибори в об'єднаних територіальних громадах у жовтні 2017 р. та грудні 2018 р., старт одночасно трьох виборчих перегонів: президентських та парламентських 2019 р. і місцевих 2020 р. Не беручи до уваги рівень розвитку інституціонального та правового підґрунтя функціонування територіальних організацій партії заявили про себе як про рушіїв реалізації інтересів, у першу чергу, політичного класу загальнодержавного рівня, а також місцевих еліт, що у рамках реформи децентралізації отримали реальні важелі впливу на здійснення політики в регіонах. Цей факт ще раз доводить актуальність законодавчого врегулювання та створення рівних вимог до організаційної структури політичних партій та умов для їхнього функціонування.

## Література

1. Биков С. Децентралізація партій, або як побороти політичні проекти [Електронний ресурс] / С. Биков // 24 Канал : Блоги. – 13 лютого 2017 р. – Режим доступу : [https://24tv.ua/detsentralizatsiya\\_partiy\\_ili\\_kak\\_poborot\\_politicheskie\\_proekty\\_n781133](https://24tv.ua/detsentralizatsiya_partiy_ili_kak_poborot_politicheskie_proekty_n781133).
2. Закон України «Про місцеві вибори» № 595-VIII від 14 липня 2015 р. // Відомості Верховної Ради. – 2015. – № 37-38. – ст. 366.
3. Закон України «Про політичні партії в Україні» № 2365-III від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – № 23. – ст. 118.
4. Зварич О. Партія веде? Як реформа децентралізації вплинула на партійне будівництво в регіонах [Електронний ресурс] / О. Зварич // Український незалежний центр політичних досліджень: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : [http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=822:part-ya-vede-yak-reforma-decentral-zac-vpinyinula-na-part-yne-bud-vnictvo-v-reg-onah&catid=8&Itemid=201&lang=ua](http://www.ucipr.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=822:part-ya-vede-yak-reforma-decentral-zac-vpinyinula-na-part-yne-bud-vnictvo-v-reg-onah&catid=8&Itemid=201&lang=ua).
5. Октисюк А. Децентралізація як шанс для розвитку партій [Електронний ресурс] / А. Октисюк // Українська правда. – 19 січня 2015 р. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2015/01/19/7055328>.
6. Розумний М. Партійне законодавство та розвиток політичних партій в Україні / М. Розумний. – К. : НІСД, 2015. – 20 с.
7. Статут політичної партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність»: нова редакція [Електронний ресурс] // БПП «Солідарність»: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : [http://solydarnist.org/wp-content/uploads/2016/12/statut\\_solidarnist.pdf](http://solydarnist.org/wp-content/uploads/2016/12/statut_solidarnist.pdf).
8. Статут політичної партії «Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина» [Електронний ресурс] // ВО «Батьківщина»: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <https://ba.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/statut14-6.pdf>.
9. ЦВК затвердила перелік партій, які братимуть участь у місцевих виборах 23 грудня [Електронний ресурс] // УНІАН: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу : <https://www.unian.ua/politics/10341765-cvk-zatverdila-perelik-partiy-yaki-bratimut-uchast-u-miscevih-viborah-23-grudnya.html>.

---

---

## Секція 2

# ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

**Герасіна Л.М.,**

*Національний юридичний університет  
імені Ярослава Мудрого*

## ГЕОСТРАТЕГІЇ В СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ ТА ГЕОПОЛІТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Конфігурація геополітичного ландшафту сучасного світу демонструє, що історична доля будь-якої країни суттєво залежить від обраної геостратегії в міжнародній політиці. Обрання сучасною Україною ефективної геостратегії має створити підґрунтя для реалізації її національних інтересів і пріоритету національної безпеки, для відсічі військової агресії та запобігання катастрофам на енергонасичених рубежах, для розробки технологій комунікаційного і соціально-економічного прориву. Геостратегія визначає довгострокові геополітичні плани держави, це – напрямок її активних дій (чи інтервенції), мистецтво самореалізації народу на базі власної цивілізаційної ідентичності. Також геостратегія передбачає нейтралізацію руйнівних для країни наслідків від внутрішніх і зовнішніх викликів з боку багатомірного світового простору.

Вибір геополітичних координат розвитку залежить від різноманітних об'єктивних умов: географічної специфіки поверхні території; наявності цінних корисних копалин; природи кордонів; чисельності населення, його етнічної, расової однорідності; рівня економічного, науково-технологічного розвитку; фінансової потужності; політичної стабільності; соціального досвіду і ступеня

інтеграції суспільства. Не випадково, французький вчений П.В. де ла Бланш, критикуючи чисто географічний детермінізм, пропонує ідею «посибілізму», згідно якої «геопростір» лише надає певні можливості побудови геополітичних перспектив, але кінцеве обрання геостратегії залежить від політичної волі еліти та народу. Імперативи будь-якої геостратегії вимагають для забезпечення національної безпеки: співвіднесення держави з геополітичним потенціалом інших «центрів сили»; визначення ключових і периферійних країн, вплив яких (чи контроль над якими) сприяє національним інтересам; аналіз показників їхньої потужності у даному геополітичному регіоні тощо.

Світова політична історія і міжнародна практика дозволяють науково виокремити декілька класичних і сучасних геостратегій:

- *атлантизм* – геостратегія, що практично і в ідеолого-філософському контексті оформила цінності «західної» цивілізації. Головні її центри – США та Західна Європа (передусім, Велика Британія), які розділені Атлантичним океаном, тому трансокеанічні комунікації мають тут вирішальне економічне і політичне значення. Нині реалізація атлантизму здійснюється завдяки стратегічній діяльності Організації Північно-атлантичного блоку (НАТО);

- *континенталізм* – у геостратегічному сенсі є протилежністю атлантизму. Сутнісно він пов'язаний з поняттями Суші та Землі, ґрунтується на ідеях континентальної могутності держави, ресурсно зорієнтованої економіки, сухопутної торгівлі (хоча і прагне виходу до морів), спирається на «модель» авторитарного чи тоталітарного правління. Ця геостратегія була властива геополітиці царської Росії, Китаю, СРСР, Німеччини, Франції тощо;

- *євразійство* – складалось як філософсько-політичний рух російської еміграції 1920–30-х рр., пов'язаний з історичним розвитком «центрального домена» унікального континенту Євразія. В наш час ідеям євразійства надали ренесансу: їх просуває політичний істеблшмент і частина інтелектуальної еліти Росії, відводячи цій країні «серединне» місце між Європою та Азією, як особливому етнокультурному соціуму. Таким чином, стала формуватися нова *євразійська геостратегія захисту/експансії «російського світу»*;

- *панславізм* – геостратегія слов'янських країн, де проявилось прагнення консолідації цих народів на етнокультурній основі заради вирішення соціально-політичних проблем. Панславізм уперше виявив себе XVIII-XIX ст. у Чехії, Хорватії, Сербії, Чорногорії та Росії (за часів царювання Миколи I було висунуто тезу про «місію Росії» бути гегемоном слов'янського світу). На початку XX ст. ці ідеї отримали розвиток у слов'янофільстві;

- *панамеріканізм* – зовнішньополітична доктрина і стратегія Сполучених Штатів Америки 2-пол. XX ст., яка обґрунтовує роль їхньої гегемонії в Західній півкулі на підставі тези про «єдність історичної доли», економіки і культури США та інших країн Американського континенту. Відповідно, ця геостратегія найбільш розповсюджена у країнах Північної та Латинської Америки;

- крім того, у сучасних міжнародних відносинах актуалізувались нові геостратегії на субрегіональному рівні: *ісламізм*, *панарабізм*, *східно-азійська*; а за характером дій, такі як – наступальна (експансіоністська); «активної участі» або залежна; стримувальна (оборонна); відступальна.

- особливого значення сьогодні набула геостратегія – *євроінтеграції*. Вона реалізує геополітичний проект «Єдиної Європи», розпочатий у 2-пол. XX ст. державами Західної Європи; до неї приєднались країни Східної й Південної Європи та Балтії. Провідні ідеї та умови втілення євроінтеграційної геостратегії – плюралістична демократія, правова і соціальна держава, лібералізація економіки, європейські культурно-гуманітарні цінності, вільне громадянське суспільство, політико-правовий консенсус у зовнішній політиці тощо.

Україні, як молодій суверенній державі, не зважаючи на протистояння військовій агресії, слід визначитись із власною геостратегією, враховуючи ризики буферної країни, розташованої між конкуруючими геополітичними центрами: Захід (США, ЄС) ↔ Схід (Росія, КНР т.і.). Геостратегічне суперництво світових держав (їх блоків) через імперські амбіції урядів, інтервенціоністську політику вторгнень на чужі території, силовий тиск і зовнішньополітичний шантаж значно ускладнює це завдання. Територію буферних країн часто використовують для створення «санітарних кордонів», що гальмує їх розвиток, обмежує суверенітет, провокує конфлікти, марно винищує ресурси.

Забезпечення геополітичної ваги держави у світовому континуумі країн – це не стільки військова потужність і мілітаризована економіка, скільки розробка унікальних природних копалин, опанування передових наукових технологій і комунікацій, створення ефективних промислових і торгівельних зон, продуктивне використання земельних ресурсів країни та її інтелектуального потенціалу, і також розвиток міжсусідського співробітництва в своєму «геостратегічному регіоні». Обравши стратегічний курс на *євроінтеграцію*, Україна передусім виходила з геополітичних умов і реалій, обумовлених ступенем її постіндустріального й інформаційного розвитку, політичною зрілістю еліт і громадянського суспільства. Це модернізаційна стратегія, що передбачає відкриту політику демократичних реформ, боротьбу з

корупцією та олігархією, всебічний розвиток економічної, політико-правової, гуманітарної і техніко-комунікаційної та співпраці з Євросоюзом і світом.

**Поклад В.І.,**

*Луганський державний університет  
внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*

## **РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ЕВОЛЮЦІЇ ПРАВОВИХ СИСТЕМ**

Становлення та розвиток правової держави у будь-якій країні залежить не тільки від прагнень громадян та наявності відповідної політичної волі у еліти, а й від тих або інших глобальних тенденцій правових систем.

Будь-яка правова система виникає та функціонує у міцному зв'язку з характеристиками певного суспільства. Зміни суспільства змінюють правову систему. Тип і характер правової системи залежать від типу і характеру суспільства, потреби якого вона задовольняє. Уявляється можливим виділити три історичні типи суспільств, які сутнісно відрізняються одне від одного. Головним критерієм для розрізнення є домінуючі цінності, як масові уявлення щодо загальних цілей діяльності, досягнення яких забезпечує максимум комфортності індивідів.

Архаїчне (традиційне) суспільство. Домінуючою цінністю є влада. Той, хто має владу (або наближений до можновладців), той має усе, що потрібно для комфортного життя.

Модерне (індустріальне) суспільство. Домінуюча цінність – гроші. Той, хто має гроші – має усе, щоб відчувати себе комфортніше за інших.

Постмодерне (постіндустріальне) суспільство. Домінуюча цінність – інформація. Той, хто вміє отримувати і використовувати інформацію, той опиняється на вищих щаблях задоволеності життям.

У кожному суспільстві домінуюча цінність підтримується відповідними базовими інститутами. Для архаїчного суспільства це армія, для модерного – фабрика, для постмодерного – університет. Кожної історичної епохи базові інститути одночасно є модельними зразками для впорядкування усіх інших соціальних відносин.

Наприклад, архаїчна сім'я схожа на армійський підрозділ (за такими характеристиками, як ієрархія, субординація, дисципліна, колективізм). Сім'я епохи Модерну нагадує взаємно вигідне бізнес-партнерство (договір, контракт, обов'язки сторін). Нарешті, постмодерна сім'я функціонує за зразками сучасних університетських практик (координація замість субординації, свобода та вільний вибір замість дисципліни, індивідуалізм замість колективізму).

Відповідно до такої схеми можна визначити три основні типи правових систем – архаїчну, модерну та постмодерну. Головним змістом кожної з них є захист домінуючих цінностей через юридичне закріплення сутнісних характеристик базових соціальних інститутів.

Архаїчна система права покликана захищати владу шляхом встановлення норм та санкцій щодо ієрархії, субординації, дисципліни та колективізму. Модерна система права захищає приватну власність, обмежуючи армійського типу ієрархію, субординацію, дисципліну та колективізм договорами та контрактами із чіткіше прописаними функціоналами сторін. В основі постмодерної системи права лежить прагнення захисту самої інформації, а також її виробництва і поширення через перехід у юридичному закріпленні від ієрархічних структур до мережевих, від субординаційних відносин до координаційних, від колективної дисциплінарності до індивідуальної свободи.

Усі суспільства починали свій історичний шлях з періоду Архаїки. Та інтенсивність розвитку була різною. Перехід до суспільства Модерну (модернізація) спочатку відбувся у обмеженій кількості країн Європи та Північної Америки. Потім за наступні 300 років пройшли ще три хвилі модернізації, поки Ф. Фукуяма не зробив висновок про «кінець історії» у зв'язку з універсалізацією ліберальної демократії Заходу як остаточної форми управління у людському суспільстві [1, 85].

Та події останніх років переконливо доводять, що проголошення «кінця історії» було занадто поспішним. Модернізація за єдиним стандартом вестернізації виявила обмеженість своєї ефективності колом суспільств, культурно близьких до країн класичного модерну. В той же час ми маємо приклади переходу до нового інформаційно-технологічного суспільства (того ж самого Постмодерну) на власній культурній основі, яка не тільки не збігається із західною системою соціального порядку, а є навіть протилежною до неї. Так, японське та південнокорейське суспільства досягли загально визнаного рівня розвитку, не руйнуючи традиційних колективізму, ієрархії та дисципліни.

Постмодерн, на відміну від Модерну, не призводить до знищення (підкорення, відмирання) застарілих соціальних порядків. «Новий світ,

який йде на зміну епосі Модерну, - пише О. Неклесса, - народжується у зіткненні трьох історичних тенденцій: модернізації, постмодернізації і демодернізації (неоархаїзації)» [2, с. 16-17].

У суспільстві Постмодерну Архаїка і Модерн отримують додаткові можливості не тільки для самозбереження, але і для подальшого розвитку. І не тільки як «сировина» для Модерну і Постмодерну, а й як принципово інших моделей соціального порядку (хоч і шляхом реанімації «добре забутого старого»).

Отже, резюмуючи усе, сказане вище, уявляється можливим зробити висновок про те, що в глобальних тенденціях еволюції правових систем зараз спостерігається перехід від домінування модерного права вестернізованого зразку до глобальної мережі різних комбінацій історичних типів правових систем: архаїчного права, модерного права, постмодерного права. І головною проблемою міжнародної політики стає вже не «підгонка» національних правових систем під єдиний шаблон, а створення механізмів їх узгодження.

Реалізація концепції правової держави, як продукту Модерну, в Україні ускладнюється амбівалентністю її соціальної основи. З однієї сторони, такі характерні риси української ментальності, як поліфонізм та індивідуалізм можуть вважатися культурною запорукою успішної євроінтеграції. Але, з іншої сторони, тривале перебування в ареалі російської/радянської суспільної системи, для якої притаманні класичні ознаки архаїчного соціуму (влада як цінність, армія та церква/КПРС як базові інститути) позначилось на стійкості відповідних правових стандартів. Як у масовій свідомості, так і у діях представників правлячої еліти.

Досягнення гомогенності суспільства примусовими засобами в епоху Постмодерну вже неможливе, бо це призводить до соціальних катаклізмів та втрати цілісності суспільства. Отже, найоптимальнішим шляхом розбудови правової держави в Україні, виходячи з усього наведеного вище, є пошуки балансу між наявними у державі елементами різних історичних систем права та створення політико-правових механізмів їх узгодження.

### Література

1. Фукуяма Ф. Конец истории? /Ф. Фукуяма // Вопросы философии. – 1990. – № 3. – С. 134-155.
2. Неклесса А.И. Ordo quadro – четвертый порядок: пришествие постсовременного мира /А.И. Неклесса // Полис. –2000. – № 6. – С. 6-23.

## **АКТУАЛЬНИЙ СТАН РЕФОРМИ СЕКТОРУ ОБОРОНИ ТА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Внаслідок збройної агресії та окупації частини території України гостро постало питання проведення оборонної реформи та розбудови Збройних Сил України (ЗСУ). В ході проведення аналізу проблем сектору оборони і безпеки було виявлено ряд проблем, які можна звести до декількох блоків:

- неефективність управління військами;
- комплекс кадрових проблем;
- планування в сфері оборони.

Результати аналізу зумовили перегляд основних концептуальних документів, що стосуються оборони. Зокрема, було створено або оновлено:

- Стратегію національної безпеки України;
- Воєнну доктрину України;
- Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України;
- Стратегічний оборонний бюлетень;
- Державну програму розвитку Збройних Сил України;
- ряд інших нормативно-правових актів, які мають відношення до оборони держави.

Розроблені документи мають на меті впровадження в ЗСУ стандартів НАТО.

Відповідно до Стратегії національної безпеки України оборонний бюджет збільшено до 5% [1]. Такі видатки на оборону є однією з головних вимог, які ставляться перед країнами, що прагнуть стати членами НАТО.

Стратегічний оборонний бюлетень став дорожньою картою реформи. Документ визначає такі стратегічні цілі, які мають бути реалізовані до 2020 року:

- об'єднати керівництво силами оборони, що здійснюється відповідно до принципів і стандартів, прийнятих державами-членами НАТО;

- впровадження ефективною політики, системи планування і управління ресурсами в секторі оборони з використанням сучасних євроатлантичних підходів;
- підвищити оперативні спроможності сил оборони, необхідні для гарантованої відсічі збройній агресії, оборони держави, підтримання миру та міжнародної безпеки;
- створити об'єднану систему логістики і систему медичного забезпечення здатні надати підтримку всім компонентам сил оборони;
- професіоналізація сил оборони та створення необхідного військового резерву [2].

В рамках впровадження стратегічних цілей розпочато роботу по переформатуванню системи управління військами як на стратегічному, так і на тактичному рівні. Йдеться, зокрема, про впровадження так званої J-структури, яка передбачає чітке розмежування повноважень між органами управління за принципом відокремлення функцій формування, підготовки та розвитку військ від функцій управління їх застосуванням [3].

Реформовано структуру ЗСУ – шляхом виділення окремих підрозділів зі складу Сухопутних військ створено два нових для України виду військ/сил – Десантно-штурмові війська та Сили Спеціальних операцій. Значно збільшено кількість бойових підрозділів ЗСУ, проте водночас відмічаються суттєві проблеми з комплектуванням особовим складом як існуючих раніше, так і новостворених підрозділів.

Однією з головних проблем які мають бути вирішені в ході реформи сектору оборони і безпеки є кадрова проблема. Наразі в ЗСУ присутня змішана система комплектування особовим складом, а саме військовослужбовцями служби за контрактом та строкової служби.

Кадрова проблема стосується як залучення громадян до військової служби, так і мотивації військовослужбовців розвиватись професійно. На даний момент немає комплексного бачення вирішення цієї проблеми. Водночас посадовці Міністерства оборони зазначають, що кадрової проблеми в ЗСУ не існує [4].

Таким чином, реформування сектору оборони і безпеки має дві основні мети – набуття спроможностей реагування на загрозу національній безпеці та вступу України до НАТО шляхом впровадження євроатлантичних стандартів у сфері безпеки.

### Література

1. Стратегія національної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
2. Стратегічний оборонний бюлетень України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137>

3. Сучасний стан та хід реформування Збройних Сил України в умовах проведення антитерористичної операції на Сході України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mfa.gov.ua/ua/news-feeds/foreign-offices-news/61662-suchasnij-stan-ta-khid-reformuvannya-zbrojnih-sil-ukrajini-v-umovah-provedennya-antiteroristichnoji-operaciji-na-skhodi-ukrajini>

4. З початку 2018 року на військову службу за контрактом у ЗС України прийнято 17 тисяч осіб [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [https://www.kmu.gov.ua/ua/news/z-pochatku-2018-roku-na-vijskovu-sluzhbu-zakontraktom-u-zs-ukrajini-prijnyato-17-tisyach-osib?fbclid=IwAR2aJF95ObedAL\\_2qaEVtRgKckupnS598w4ULdi4\\_5FgntK7hpX1HLeJKsk](https://www.kmu.gov.ua/ua/news/z-pochatku-2018-roku-na-vijskovu-sluzhbu-zakontraktom-u-zs-ukrajini-prijnyato-17-tisyach-osib?fbclid=IwAR2aJF95ObedAL_2qaEVtRgKckupnS598w4ULdi4_5FgntK7hpX1HLeJKsk)

**Михайлюк В. В.,**

*Східноукраїнський національний університет  
імені Володимира Дала*

## **УКРАЇНА ТА КАНАДА: ВПЛИВ МІЖДЕРЖАВНОГО ПАРТНЕРСТВА НА РОЗВИТОК ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

Загалом відомо, що Канада постала першою з країн Західної Європи та Північної Америки, встановила, опісля визнання нашої держави незалежною, дипломатичні відносини та стосунки де-юре. Знаменним у цьому сенсі постав початок 90-х років ХХ століття.

Саме ця країна мала таку змогу у силу історичних традицій.

По-перше, формування соціально-національної структури канадського суспільства має значну термінологічну визначеність за змістом, тобто, українці найбільш чисельна (більше 1,2 млн осіб), тому впливає, як значна частина соціуму, на економічне, політичне, соціальне, соціокультурне життя канадського населення.

По-друге, українська діаспора у Канаді нині є третьою в світі за своєю чисельністю, а її представники, протягом майже двох століть, займали і займають високі посади в урядових колах та органах місцевого самоврядування.

По-третє, сучасні дослідники виділяють декілька хвиль набуття українцями прав громадян Канади або іншого взаємоприйняттого статусу. Відповідно до цього, автор вважає за необхідне вказати на особливу значимість останньої, п'ятої хвилі еміграції, що пов'язана зі значним полегшенням у руслі здійснення міграційної міждержавної політики.

По-четверте, висловлювання високопосадовців Канади про розміщення українців на теренах їх держави, сприяння цьому, досить відчутно мають суто канадське прагматичне прагнення: спрямувати цей міграційний процес у скероване русло посилення або послаблення «франкомовного» відчуття.

Вищезазначені чинники дозволяють автору стверджувати, що опосередковано Канада в силу історичного самовизначення та традицій відчутно впливає та взаємо впливає в галузі геополітичного формування політичної системи кожної з країн. Про це свідчить і такий фактор, як наявність високопосадовців Канади з осіб-українців.

Цьому сприяє і динамічний розвиток міждержавних та міжнародних відносин України з Канадою.

Вони базуються на «Дорожній карті» і охоплюють значний масив партнерських стосунків.

Водночас, визначимо, що тенденції впливу та взаємовпливу торкаються трьох найголовніших постулатів.

Перший, міждержавний. Він базується на сприйнятті, взаємного розуміння, права на не втручання в політичну спрямованість розвитку кожної країни.

Другий, базується на пріоритеті схильності до дій, а також самих дій, до забезпечення світової та взаємо безпеки, а також діяльності на шляху інтеграції з НАТО. Відповідно до цього можливе і приведення у загальних рисах структури політичної системи кожної з країн.

Третій, регіональне співробітництво та партнерство у галузі співпраці між окремими адміністративними одиницями Канади та України.

## **ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНІСТИЧНИХ ПАРТІЙ ІРАНУ ПІСЛЯ ІСЛАМСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ**

Перемога ісламської революції 1979 р. в Ірані стала зразком того, як сформований у результаті переслідувань опозиційних шахському режиму сил політичний вакуум вивів на арену партійного протистояння нетипову, але добре організовану й структуровану силу, – мусульманське духовництво. Згуртувавшись навколо харизматичного лідера – аятоли Хомейні й перетворивши мечеті на релігійно-політичні інститути, прихильники ортодоксального ісламу шіїтського толку не лише створили особливу форму іранського державного устрою, але й запровадили нетипову модель багатопартійності. Прийнятий у 1981 р. Закон про партії й приналежні до нього постанови органів виконавчої влади, надаючи тлумачення партії, як організації, створеної фізичною особою, що розділяє певні ідеали, в ряду причин заборони або припинення її діяльності, називає порушення ісламських норм і основ Ісламської Республіки [1, с. 187]. Отже, виходить, що задекларований дозвіл на створення політичних організацій, відмінних за своєю ідеологією, на практиці може реалізовуватися лише у варіаціях поглядів на вдосконалення основ ісламського правління, а класичний поділ партій в ІРІ є неприйнятним.

Специфіка ситуації навколо іранських комуністів полягає у їх напівлегальному існуванні із зосередженням координуючих центрів за кордоном, при відсутності офіційної заборони на політичну діяльність всередині Ісламської Республіки та при відверто лояльному ставленні влади до спроби поширити свій пропагандистський вплив на іранське суспільство.

Суперечливим є досвід Тегерана у вирішенні проблеми боротьби з відверто прорадянською діяльністю Народної партії Ірану («Туде»), яку Кремль, починаючи з моменту утворення 1941 р. розглядав в якості провідника радянської/російської політики в Ірані та близькосхідному регіоні загалом.

«Туде», на чолі з генеральним секретарем Н. Кіянурі, підтримуючи ісламську революцію, мала на меті сприяти переорієнтації нового керівництва на співпрацю з Москвою, а тому отримувала значне фінансування з боку СРСР. Саме викриття цього факту у 1983 р. стало вирішальним у прийнятті судової постанови про заборону партії, арешт її лідерів з подальшими публічними виступи із засудженням марксизму-ленінізму та прославленням ісламу. При цьому на будь-які спроби Москви попередити масові арешти тудеїстів Тегеран ігнорував, пояснюючи заборону НПП вимушеним кроком для встановлення ефективної радянсько-іранської співпраці [2, л. 13].

Розглядаючи Іран в якості стратегічного партнера, СРСР обмежився лише виголошенням ноти протесту до МЗС ІРІ, а на неофіційному рівні продовжував надавати фінансову підтримку тудеїстам, які вимушені були емігрувати за межі Республіки. З числа політичних емігрантів, які осіли в РСФРР, КДБ у 1985 р. сформував диверсійну групу у кількості 10-15 осіб, які перетнули радянсько-іранський кордон з метою відновлення діяльності підпільних партійних відділів [3, л. 3]. Практично всі, з тих хто перетнув кордон, були викриті та ув'язнені. Дана спроба радянської влади відновити діяльність, принаймні нелегально, лояльної до себе політичної сили, призвела до нового витка репресій: у 1988 р. за наказом Хомейні були страчені 38 членів НПП, більшість з яких складала керівну верхівку партії [4]. Перехід від переслідувань до страт, остаточно вивів «Туде», не без підтримки Росії, в еміграцію. Приміром, лише у 1990 р. Кремль виділив на потреби партії 35 тис. руб. та 5 тис. руб. в іноземній валюті [5, л. 1].

Починаючи з 2001 р. НПП, так і перебуваючи під заборонаю, намагається впливати на політичне життя Ірану за допомогою інтернет-ресурсів та створення фракцій релігійних меншин, що дозволено іранським законодавством. Разом з цим, партійні діячі намагаються щораз заявити про свої вимоги під час студентських чи робітничих демонстрацій, провокуючи керівництво Ірану до посилення політичних репресій й збільшення числа політичних в'язнів [6].

Окрім НПП, опозицію Тегерану формують Комуністична партія Ірану та Робітнича комуністична партія Ірану. Проте, на відміну від НПП, щодо КПІ й РКПІ не вдається знайти інформацію стосовно ставлення до них офіційної влади.

Основною відмінністю КПІ й РКПІ є перебування на легальній політичній діяльності. Особливу активність проявляє КПІ, приділяючи увагу захисту прав робітників шляхом презентації проекту створення незалежної організації праці, обговоренні перспектив подальшого виходу з економічної кризи, тощо. При цьому партія позиціонує себе як виключно проіранська, позбавлена будь-яких впливів з боку інших

держав, і в першу чергу Росії. Знаковим у даному контексті є звіт Пленуму ЦК Комітету Конгресу КПІ від 27 жовтня 2018 р., де Російська Федерація названа військовою наддержавою, але з низькою економічною базою, що говорить про нівелювання для іранських комуністичних сил ролі Москви у забезпеченні їх функціонування [7].

Таким чином, комуністичні партії Ірану, попри відсутність офіційної заборони на політичну діяльність (виняток становить лише НПП), діють в умовах жорсткого контролю з боку влади, що зумовлює збільшення кількості політичних в'язнів й демонструє відсутність у державі ключових основ багатопартійності й ідеологічного плюралізму.

### Література

1. Раванди-Фадаи Л. Политические партии и группировки Ирана / Л. Раванди-Фадаи Л. – Москва, 2010. – 216 с.

2. Ноты, памятные записки, меморандумы МИД ИРИ в Посольство СССР в ИРИ. 1984 г. – АВП РФ. Ф. 174. Оп. 68. П. 277. Д. 3. – 372 л.

3. О просьбе руководства Народной партии Ирана. 1985 г. РГАНИ. – Ф. 89. Оп. 15. Д. 22. – 5 л.

4. Краткая история партии ТУДЕ Ирана // Tudeh Party of Iran: официальная страница. 1993. URL: <https://www.tudehpartyiran.org/en/documents/2148->

5. Об оказании содействия Народной партии Ирана и Организации федаинов иранского народа (большинства). – 1991. РГАНИ. Ф 89. Оп. 4. Д. 27. – 1 л.

6. Интервью с товарищем Али Хавари, первым секретарем ЦК партии Туде Ирана, Юнге Вельтом (Германия) // Tudeh Party of Iran: официальная страница. 2009. URL: <https://www.tudehpartyiran.org/en/documents/2147->

7. Отчет Пленума ЦК Комитета Конгресса КПИ // Communist Party of Iran: официальная страница. 2018. URL: <http://www.cpiran.org/asnad/page38.html>

## **ПРОБЛЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

У ХХІ ст. на основі досягнень науково-технічного прогресу в інформаційній сфері відбувається прискорення руху до нової постіндустріальної фази розвитку людства – інформаційного суспільства, в якому інформація стає одним з найцінніших компонентів національного надбання і найважливішим політико-економічним і військовим ресурсом.

Сьогодні гостро постає питання забезпечення інформаційної безпеки України. Тому основними напрямками державної інформаційної політики є:

- забезпечення інформаційної безпеки України;
- сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору тощо [1].

Загрози в інформаційній сфері тісно переплітаються з інформаційною безпекою держави. При подальшому вдосконалюванні державної системи інформаційної безпеки України необхідно зберігати баланс між демократією та безпекою і унеможливити створення одноособового органу державної влади, що здійснює діяльність у сфері інформаційної безпеки, варто дотримуватися колективних основ, тобто зміцнювати систему всіх державних органів, покликаних вирішувати проблеми інформаційної безпеки, ні в якому разі не допускати монополізму одного з них. Аналіз сучасного стану і тенденцій розвитку інформаційного простору України свідчить, що рівень інформаційної безпеки, за окремими показниками, наближається до критично низької межі, за якою може настати втрата демократичних принципів і норм, повернення до авторитаризму, міжнародна ізоляція України.

На сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України в інформаційній сфері, стабільності в суспільстві є:

- прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації;

- поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії, комп'ютерна злочинність та комп'ютерний тероризм;

- розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації, що є власністю держави або спрямована на забезпечення потреб та національних інтересів суспільства і держави;

- намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [6].

Отже, в сучасних умовах інформація та інформаційні комунікації стають все більш важливими факторами забезпечення стратегічної стабільності і міжнародної інтеграції держави. Рівень інформатизації суспільства, наявність і доступність достовірної інформації про стан і динаміку розвитку економічних, політичних і соціальних процесів у вирішальній мірі має визначати можливості суспільства в цілому по виробленню і реалізації ефективних рішень у військово-стратегічній, екологічній, соціальній та інших сферах. Саме тому практично всі розвинені держави приділяють особливу увагу створенню та розвитку різного роду інформаційних структур, які повинні забезпечувати включення економіки країни в світовий економічний, інформаційний та науковий простір, так як це в умовах сьогодення є необхідною умовою прогресу і безпеки нації. Сучасні світові процеси глобалізації, впровадження новітніх інформаційних технологій, формування інформаційного суспільства посилюють важливість такої складової національної безпеки, як інформаційна безпека.

В умовах нових військово-інформаційних викликів Україна має бути готова до забезпечення своєї інформаційної безпеки, при цьому нашій державі необхідно розробити всеосяжну і чітку стратегію інформаційного захисту, що має сприяти, а не перешкоджати досягненню поставлених цілей. У майбутньому цю систему необхідно розвивати, враховуючи правові, технологічні, матеріально-фінансові та інші аспекти. Адже сьогодні, коли ресурсні можливості держави обмежені, необхідний пошук нових шляхів і напрямів забезпечення інформаційної безпеки України в умовах зростання інформаційних і військових викликів та загроз. Нині, інформаційна безпека може бути реалізована за умови створення відповідної ієрархічної організаційної структури і орієнтування на вітчизняну наукову та виробничу інфраструктуру. Вирішення та розв'язання даної проблеми полягає в:

- чіткій державній інформаційній політиці України, тому що інформаційні ресурси держави значною мірою перебувають під зовнішнім впливом;

- інформаційному забезпеченні внутрішньої і зовнішньої політики держави, що створює передумови для її підтримки громадянами, сприяє формуванню об'єктивного іміджу України в світі;
- наявності цілісної ідеології щодо ефективного функціонування інформаційної владної вертикалі, що виходить з історичного досвіду розвитку України, свого географічного простору і населення, традиційних національних інтересів, сучасних глобальних викликів та загроз;
- узгодженні та координуванні діяльності різних силових відомств під час здійснення як розслідування злочинів у інформаційному просторі так і створенні ефективної системи захисту вітчизняного інформаційного простору України (в тому числі – у військовій сфері);
- сучасній підготовці інформаційних кадрів для силових структур, у тому числі Міністерства оборони України та інших;
- підвищенні загальної ефективності збройних сил України за допомогою повсякденного використання військових інформаційних функцій;
- знанні закордонних реалій та іноземних мов в епоху глобалізації, що повинні розглядатись однією з головних вимог, які пред'являються до сучасних інформаційних кадрів силових структур (аналітичних (військово-наукових), підрозділів зі зв'язків з громадськістю та PR, міжнародного військового співробітництва, та інших);
- контролі і використанні інформаційного простору України, захисті при цьому своїх військово-інформаційних функцій від ворожих дій супротивника тощо.

### **Література**

1. Закон України “Про інформацію” від 2 жовтня 1992 року №2657 – XII. [Електронний ресурс]. – Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – N 48, ст.650. Зміни до Закону див. в Законі N5029-VI (5029-17) від 03.07.2012 року . – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
2. Жарков Я. Небезпеки особистості в інформаційному просторі [Електронний ресурс] / Я. Жарков // Аналітика. Інформаційна безпека. “Юстиніан”. – 2007. – № 2. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2554>.
3. Манойло А. В. Проблемы и перспективы исследования информационно-психологических технологий разрешения международных конфликтов [Электронный ресурс] / А. В. Манойло // Право и политика. – 2008. – №3. – С. 592-598. – Режим доступа : <http://yurpsy.fatal.ru/files/stat/manoylo/07.htm>.

4. Україна-2020: зовнішньополітичні виклики та можливості наступного десятиріччя [Електронний ресурс] : Український інститут публічної політики. – Режим доступу : [http://uipp.org.ua/uploads/news\\_message/at\\_file\\_uk/0070/38.pdf](http://uipp.org.ua/uploads/news_message/at_file_uk/0070/38.pdf).

5. Указ Президента України №390/201. “Воєнна доктрина України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/documents/3902012-14403>

6. Закон України “Про основи національної безпеки України” [Електронний ресурс]. – Режим доступу /: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>

7. Огляд законодавства України в сфері інформаційної безпеки. Частина 2 [Електронний ресурс] : Стратегія національної безпеки України 2017 року. – Режим доступу : <https://digital.report/zakonodatelstvo-ukrainyi-strategiya-natsionalnoy-bezopasnosti/>

**Кореньков О. О.,**

*Східноукраїнський національний університет  
імені Володимира Дала*

## **ТЕРОРИСТИЧНІ НАПІВДЕРЖАВИ ЯК НОВА ЗАГРОЗА РОЗПОДІЛУ ВЛАДИ В РАМКАХ ІСНУЮЧОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ**

В умовах політичної та економічної нестабільності та ослаблення центральної влади в національній державі, за наявності внутрішнього конфлікту (політичного, релігійного, територіального і т. д.), існує небезпека появи політично-територіального утворення, яке в науці отримало назву терористична напівдержава. Терористичні напівдержави (далі – ТНД) за визначенням Ора Хоніга та Ідо Яхеля, авторів роботи «A Fifth Wave of Terrorism? The Emergence of Terrorist Semi-States», це повстанські групи, які контролюють частину територію слабкої держави, та реалізують там владу (управляють цією територією), а також використовують її для підготовки та виконання терористичних нападів на держави, які не беруть безпосередню участь в конфлікті (так звані *third party victim states* (TPVS) [1].

Поява ТНД є в першу чергу результат втрати національної державою ключової монополії, яка за визначенням Макса Вебера, складає суть держави, її природу та роль в політичній структурі світу. Ця монополія – це виключне право на легітимне використання фізичного насилля на визначеній території. В умовах відкритого,

збройного протистояння кількох політичних гравців в межах певної національної держави, саме монополія на легітимне використання насилля ставиться під питання однією з перших. Однак у випадку з феноменом ТНД, процес делегітимації держави виходить за рамки питання легітимності насилля. Під питання ставляться легітимність монополії на законотворчість, монополії на судочинство, легітимність культурної гегемонії центральної влади в державі.

Хоча контроль учасника конфлікту-недержавного суб'єкту (повстанців наприклад) над частиною території в умовах збройного протистояння – це доволі поширене та добре описане явище, ситуація з ТНД є набагато складнішою. Основною відмінністю контролю ТНД над територією, або якщо точніше, контролю певного учасника конфлікту, завдяки якому він стає ТНД полягає в тому, що підконтрольна територія використовуються для підготовки та нанесення ударів по країнам та групам, які не беруть участь в цьому конфлікті, однак які розглядаються цим учасником конфлікту в якості противника. Більше того, підконтрольна територія не просто використовується як база чи тренувальний табір. На цій території проводяться соціально-політичні перетворення, метою яких є повна зміна всіх сфер життя.

ТНД не визнає законодавства та традицій політичної системи, частину території якої контролює. Навпаки, намагається створити свою політичну систему, та навіть власну політичну традицію. Вона фактично створює свої політичні, судові, економічні інститути, іноді зовсім відмінні від традиційних для цієї держави інститутів. Ще однією характеристикою ТНД є те, що вона не шукає визнання на національному рівні з боку діючої влади, не шукає участі в існуючій політичній системі, а створює власну систему, ворожу та безкомпромісну по відношенню до традиційної.

Якщо передумовою для формування сприятливого середовища для появи ТНД є втрата (повна або часткова) державою монополії на легітимне насилля, то основною рушійною силою процесу формування ТНД є послаблення перерозподільної функції держави. Використовуючи модель, запропоновану Робертом І. Ротбергом, автором роботи «State Failure and State Weakness in a Time of Terror» [2], можна зробити припущення, що вірогідність появи ТНД на певній території зростає із зменшення можливостей держави забезпечити децентралізований метод надання благ (політичних в першу чергу) особам, які проживають на визначеній території.

Найбільш критичне благо для людини, на думку Ротберга, - безпека від внутрішніх конфліктів та зовнішнього втручання. Далі - вирішення спорів та запровадження норм співіснування для членів суспільства. Забезпечення можливості для громадян вільно брати участь

у політичному процесі. Нарешті медичне обслуговування, освіта, інфраструктура, фінансова та податкова системи. Можливість та здатність надавати якісні блага зменшується та погіршується.

В залежності від того, наскільки ефективно держава справляється із своїми зобов'язаннями по наданню громадянам зазначених благ, Ротберг типологізує держави наступним чином:

Сильна держава (Strong state) - забезпечує повний контроль над своєю територією та надає повний спектр політичних благ на високому рівні для своїх громадян.

Слабка держава (Weak state) - держава, яка переживає фундаментальні економічні, географічні, фізичні обмеження через внутрішні конфлікти, корупцію, деспотизм та/або зовнішнє втручання. Всередині такої держави існують конфлікти та напруга, однак не в формі насильницького протистояння.

Збанкрутіла держава (Failed state) - держава, глибоко вражена конфліктами та розділена на протиборчі фракції. У більшості таких держав сили безпеки ведуть війну проти внутрішньої опозиції, повстанців, сепаратистів. Важливим є не стільки інтенсивність протистояння, скільки його тривалість. В збанкрутілих державах протистояння триває роками. Збанкрутіла держава забезпечує обмежений перелік політичних благ та демонструє нестійкі інститути. Державні фінанси використовуються на користь окремих осіб та груп, корупція процвітає. Ще один індикатор - зниження реального ВВП та ВВП на душу населення.

Занепала держава (Collapsed state) - це рідка та крайня форма збанкрутілої держави. Політичні блага отримуються через приватні чи спеціальні засоби. Безпека прирівнюється до влади сильного. Держава фактично відсутня, існує вакуум влади.

Хоча дана типологізація має обмеження при практичному використанні та викликає безліч зауважень, вона допомагає створити модель, яка б пояснювала причини появи ТНД в різних умовах та на території різних країн. Так, в процесі деградації держави від слабкої до збанкрутілої, зростає вірогідність появи нових соціально-політичних утворень, які намагатимуться зруйнувати існуючу політичну систему та побудувати свою. По мірі того, як держава втрачає зазначені вище монополії та можливість ефективно виконувати свою основну, перерозподільну функцію, вірогідність появи ТНД зростає. Наприклад такі типові приклади ТНД як «Ісламська держава» в Сирії та Іраку, «аш-Шабааб» в Сомалі, «Боко Харам» в Нігерії, «Техріке-і-Талібан» в Пакистані існують в умовах стійкого конфлікту, який послаблює національну державу та низводить її від рівня «слабкої держави» (Пакистан, Нігерія) до рівня занепадної держави (Сомалі).

Однак лише втрата державою монополії на насильство та неспроможність виконувати перерозподільну функцію не обов'язково призводить до появи ТНД. Для цього повинен бути присутнім третій, критично важливий фактор, а саме контрсистемна ідеологія, система цінностей та поглядів, яка заперечує існуючий політичний порядок та проголошує необхідність започаткування нового, власного. Саме наявність цього елемента виводить ТНД за межі існуючих політичних моделей перерозподілу влади в межах існуючої системи національних держав. ТНД не підходить не під визначення асоційованої держави, не під визначення кондомініуму, конфедерації, федерації, залежної території чи автономії. Кожна з цих моделей передбачає певний рівень толерантності до існуючих правил та цінностей, які сформували поточну міжнародну політичну систему. Однак ТНД – це соціально-політичне утворення, яке не погоджується на компроміси з існуючою політичною системою, а використовує тероризм як інструмент протидії та зміни цієї системи.

У національній держави, як звичного та усталеного актора на міжнародній політичній арені та монопольного розпорядника на арені внутрішньополітичній, з'явився нових небезпечний конкурент. Відмінність цього конкурента від всіх інших, добре вивчених (політичний сепаратизм, автономізм, ірредентизм) полягає в тому, що цей конкурент є принципово безкомпромісним та нетолерантним до діючої політичної системи. В якості інструменту в боротьбі він робить ставку на тероризм. В якості програми він проголошує повне знищення існуючої системи, від політичної до системи цінностей та поглядів. Усвідомлення цієї унікальності та окремоті цього конкурента – терористичних напівдержав – є першою передумовою для формування ефективної стратегії боротьби проти нього.

### Література

1. Honig O. A Fifth Wave of Terrorism? The Emergence of Terrorist Semi-States [Електронний ресурс] / O. Honig, I. Yahel. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://doi.org/10.1080/09546553.2017.1330201>.
2. Rotberg R. I. State Failure and State Weakness in a Time of Terror / Robert Rotberg., 2003. – 456 с.

## **ОСОБЛИВОСТІ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ**

З розвитком міжнародних процесів, глобалізації, зростання ролі транснаціональних корпорацій, розширенням міжнародної інвестиційної діяльності істотно активізувалися процеси трудової міграції. В кожній країні відбуваються міграційні процеси, що включають міграцію робочої сили. Це багатогранне, синергетичне питання, що на сучасному етапі є надзвичайно актуальним для України.

Метою дослідження є визначити особливості міграційної політики в сучасній Україні.

Можна визначити наступні складові елементи міграційної політики сучасної України: а) системність та комплексність заходів держави в частині реалізації завдань міграційної політики; б) правовий, фінансовий та контролюючий вплив держави на міграційні процеси в Україні.

Міграційна політика України має свої цілі та політичні завдання, для розв'язання яких потрібні: активізація іммобільної міграційної рухливості населення, яке переважно проживає в сільській місцевості й швидко зростає, щоб на цій основі істотно підвищити ступінь реалізації спроможності до переселення; подальше підвищення рівня проживання в районах інтенсивного економічного освоєння [3].

Державна міграційна політика формується за такими основними принципами: забезпечення кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, свободи пересування, вибору місця проживання, права вільно залишати територію України, за винятком обмежень, встановлених законодавством, а також права в'їжджати в Україну громадянам України; забезпечення державної безпеки та національних інтересів, а також загальнодержавних підходів у проведенні міграційної політики; захист прав і свобод та законних інтересів громадян України, іноземців і осіб без громадянства, недопустимість створення для них безпідставних пільг чи переваг, які б ставили їх у привілейоване становище порівняно з громадянами України; недопущення будь-яких проявів дискримінації, забезпечення умов для реалізації мігрантами своїх прав, свобод і законних інтересів, а

також виконання обов'язків, передбачених законодавством; запобігання масовим стихійним та нерегульованим процесам міграції населення як усередині країни, так і за її межі за допомогою створення спеціальних державних соціально-економічних та національно-культурних програм, основаних на науковому прогнозі міграційного потенціалу, напрямів міграційних потоків з урахуванням сучасної та передбачуваної соціально-економічної та суспільно-політичної ситуації; протидія незаконній міграції, працевлаштуванню мігрантів і торгівлі людьми; взаємодія та координація діяльності органів виконавчої влади і громадських організацій у сфері міграції на державному та міжнародному рівнях; рівноправна співпраця України з державами-партнерами з питань міграційних процесів шляхом підтримання взаємовигідної співпраці за нормами міжнародного права [2, с. 18–27].

На сьогодні, за різними оцінками, понад 30% етнічних українців (понад 20 млн.) живуть за межами України, є громадянами інших держав. За останні 20 років, за даними різних джерел, за кордоном перебувало понад 7 млн. наших громадян. Основна їх кількість працює в країнах Європи та Америки: в Аргентині – 100 тис., Бразилії – 150, Великій Британії – 70. Греції 200, Ізраїлі – 150, Іспанії – 400, Італії – понад 500, Канаді – 150, Росії – 3 млн., Туреччині – 30, Чехії – 400 тис. чол. З усіх громадян України, які мешкають за кордоном, владою країн перебування легалізовано близько 500 тис. Решта перебувають там нелегально, що зменшує можливість їх підрахування [1].

Підсумовуючи, можна сказати, що інтеграція України до світової спільноти та зростання відкритості українського суспільства сприяє дедалі більшому втягненню України в міжнародний обмін робочою силою.

Основними чинниками, що спонукають до трудової міграції, є несприятлива економічна ситуація в Україні, політична нестабільність, нестача робочих місць на ринку праці, низька мотивація легальної зайнятості і, як результат, проблема з адекватно оплачуваною роботою, низький рівень охорони здоров'я, географічні особливості прикордонних територій, реформування освіти, культури, спорту. Наслідком цього є високий рівень безробіття в окремих регіонах держави, незбалансована структура спеціальностей на вітчизняному ринку праці та зростання маятникової міграції.

Наслідки трудової міграції в Україні досить неоднозначні. Поряд із позитивними результатами трудової міграції українського населення, можна виокремити й такі негативні тенденції: збільшення грошової маси призводить до зростання цін; орієнтовані на споживання гроші мігрантів лише незначною мірою мають інвестиційне чи кредитне використання. Вплив заробітків за кордоном на розвиток дрібного

бізнесу є вкрай скромним унаслідок податкового тиску, відсутності дешевих кредитів, труднощів з реєстрацією підприємства; зовнішня трудова міграція руйнує трудові колективи, здатна спричинити дефіцит робочої сили, призводить до втрати кваліфікації, оскільки особи з високим рівнем професійної підготовки здебільшого виконують за кордоном малокваліфіковану роботу [5, с. 29–35].

Узагальнюючи сутність політики міграції України, можна сказати що ця проблема становить особливий інтерес. З проголошенням незалежності України процеси трудової міграції українців істотно активізувались. Особливої актуальності набуває відсутність достатньої та однозначної інформації щодо масштабів і регіональних особливостей міграції українців за кордон та кількісних потоків міграційного капіталу, розміри яких становлять вагому частку соціального та інвестиційного фінансового ресурсу держави.

Міграційна політика України має забезпечити безпеку держави, забезпечити захист прав українських громадян за кордоном. Для України як транзитної держави й разом з тим постачальника власних нелегальних мігрантів, важливим є питання про підписання з країнами перебування українських громадян двосторонніх угод про їх тимчасове працевлаштування.

### Література

1. Державна статистична звітність «Звіт про чисельність та склад громадян України, які тимчасово працюють за кордоном за 2015 рік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/z0056-96>

2. Дмитрук Б. П. Світові міграційні процеси : мотивація, види й наслідки для країн виїзду та приймаючих країн / Б. П. Дмитрук, Н. М. Светлова // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. – 2016. – № 1 (20). – С. 18–27.

3. Карпачова Н. І. Стан дотримання та захисту прав громадян України за кордоном : Спеціальна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини / Н. І. Карпачова. – К. : Парламентське видавництво, 2004. – 257 с.

4. Малиновська О. А. Міграційна криза в Європі : пошуки шляхів розв'язання та наслідки для України / Олена Анатоліївна Малиновська [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sp.gov.ua/articles/1456/>

5. Мельник Т. М. Вплив міжнародної трудової міграції на економіку України / Т. М. Мельник, О. В. Лошенко // Бізнес Інформ. – 2016. – № 12. – С. 29–35.

## **ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ ЯК ОСНОВА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ УКРАЇНИ**

Актуальність теми роботи полягає в особливому значенні процесу євроінтеграції для українського суспільства та політичної системи. Оскільки після відновлення незалежності Україною в 1991 році формування зовнішньополітичних орієнтирів та побудова міжнародних відносин здійснювалося під гаслами «за» та «проти» зближення з ЄС. Це призводило до розбалансування в економіці, праві, ідеології та інституційній структурі політичної системи. Інструменти та механізми, які застосовувалися політичною елітою на шляху до утвердження магістрального вектору зовнішньої політики довгий час не давали якісних результатів. Таке затягування з визначенням місця України в міжнародній системі призвели до обурень української громадськості і суспільство вибухнуло (помаранчева революція, події на майдані, війна на Донбасі) та показало готовність відстоювати європейську модель життя. Наведені події мали велике значення для процесу перетворення радянської ідентичності українців в європейську. Саме громадяни стали рушійною силою переходу до функціонального завантаження тих демократичних форм, що були збудовані за роки незалежності і сприяли збільшенню потенціалу своєї держави в світі.

Формування європейської інтеграції у вимірі ідентичності починалося з подібних проблем. Процес інтеграції в Європі мав декілька рівнів, на першому він був щільно пов'язаний з реалізацією курсу на підсилення національних, етнічних і відродження локальних культур в усій їх різноманітності, саме це і виступило підґрунтям для ідентичності громадян європейської співдружності. Громадяни, які мають свої усталені національні держави, власне культурне обличчя і об'єднані в наддержавному союзі, здобули подвійні інструменти для збереження й захисту ідентичності, а значною мірою – й політичного суверенітету. Другий рівень, супроводжувався спонуканням автохтонних європейських громад і їх членів до формування спільної ідентичності за збереження культурного розмаїття всіх складників Євросоюзу на засадах толерантності та взаємопорозуміння.

Як слушно зазначає німецький дослідник Норберт Еліас – «побудова демократичної держави та набуття нею національної ідентичності є взаємозалежними процесами, оскільки консолідація демократичного режиму неможлива без національної консолідації. Тому для посткомуністичних держав нагальною потребою суспільного розвитку є конструювання спільної ідентичності на територіальній, громадянській, національній або ж субнаціональній основі, через яку вони репрезентують себе і сприймаються у глобалізованому світі. Адже рівень глобального зумовлює шанси на виживання спільноти. Це посилює вагомість інтеграційних процесів та міжнародного співробітництва й вимагає переходу від Я-ідентичностей до Ми-ідентичностей [1, с. 315–316].

Сучасні глобальні виклики у сферах економіки, безпеки, публічного управління обумовили динаміку інтеграційного процесу України до спільності сталих країн, які є лідерами євразійського континенту. Співробітництво з Євросоюзом не тільки відповідає природному геополітичному напрямку партнерства, але є еволюційною необхідністю збереження європейської моделі демократії та соціально-культурної самобутності, оскільки Україна має генетичну ментальну близькість до багатьох народів об'єднаної Європи.

Питанням європейської ідентичності в українській науці приділяли увагу такі вчені як – Ф. Брановський, Н. Пелагеша, Л. Нагорна, А. Колодій, М. Зайцев, Н. Пашина, С. Федуняк, Г. Яворська та ін. Чисельні дослідження з проблем національно-культурної та європейської інтеграції, залишають поза увагою важливість проблеми формування європейської ідентичності як умови для створення європейської України.

За класифікацією Дірка Якобса та Роберта Мейера, професорів Утрехтського університету в дослідженні: «Європейська ідентичність: факти і вимисли» формування європейської ідентичності базується на усталенні в свідомості людей наступних принципів. Історичний принцип – реалізується через історичну пам'ять про спільне християнське коріння, як основу творення єдиного життєвого простору сучасності. Ідеологічний принцип – формування демократичного, модерного проекту, що спирається на конкурентні вибори, плюралізм та міць соціальної, правової держави. Реалізація цього принципу відбувається шляхом впровадження наднаціональних систем права, які гарантують рівні громадянські права; утворення нової форми громадянства – «громадянин об'єднаної Європи», яке підтверджує право на вільне пересування по території держав-членів, право звертатися до Європарламенту та до європейського омбудсмена і, у

будь-якій частині об'єднаної Європи, знаходиться у захищеному життєвому просторі.

Зазначені принципи відображують готовність сучасного українського суспільства прикладати зусилля для встановлення такої правлячої еліти, яка зможе провести модернізацію політичної системи та забезпечити демократичний транзит до європейської моделі шляхом не популістських гасел, а дієвих реформ.

Провідний критик євроінтеграції, російський політолог О. Дугін, вважає, що завжди характер створеного, тобто (ЄС), залежить найперше від національності творця. А формування кінцевого продукту – європейського громадянина, обумовлює втрату батьківщини, відмирання традицій і самоідентифікації такої людини. На нашу думку, О. Дугін помиляється. По-перше, багатонаціональний характер ЄС був проголошений з початку його існування і мав на меті подолання винятковості країн-засновниць, звісно, сучасній Росії це не дуже близька тема. Чогось, маючи у себе багатонаціональну структуру, остання намагається захищати у світі інтереси тільки однієї етнічної групи – росіян, обираючи для цього агресивні методи. Політично затираючи етнічну багатоманітність російського суспільства, держава під керівництвом В. Путіна намагається створити гегемонію слов'янства як титульної ідентичності для своїх громадян.

По-друге, самоідентифікація особи з конкретною територією, мовою, культурою і традицією є джерелом формування ціннісних переваг та життєвої перспективи для сучасної особистості в глобальному світі. Прикладом можна вважати, великий обсяг емігрантів, які бажають розвиватися як представники європейської спільноти. Саме специфіка їхньої базової ідентичності сприяє підбору зручної послідовності норм, традицій та цінностей, що формують для них процес усталення європейськості більш органічним.

Європейська ідентичність не може бути побудована виключно згори. ЄС як політична спільнота в умовах, коли європейська ідентичність пронизує життя людей і повсякденне життя. Процес формування європейської ідентичності спрямовує на переформатування глибинних засад повсякденного буття людини, її психологічний, емоційний стан, апелюючи не лише до раціональних чинників, а й до досвіду, визначальним складником якого є сфера належного та ціннісного.

Для того щоби Україна стала повноправним та самодостатнім членом того чи іншого інтеграційного об'єднання, вона все ж таки мусить сформувати національно-культурне та ціннісне ядро своєї ідентичності, що стане основою її консолідації. Адже неконсолідоване суспільство та держава не можуть повною мірою усвідомлювати та

ідентифікувати свої інтереси та цілі з ширшими інтеграційними об'єднаннями. В цьому сенсі політика ідентичності української еліти має бути спрямована не на кристалізацію регіональних поділів, а на пошук спільних соціально-економічних та культурних проєктів, які б об'єднували регіони України, взаємодоповнювали їхні ресурси й створювали умови для інтенсивної комунікації. Саме в процесі комунікації можуть бути сформовані нові спільні символи, які уособлюють загальнозначущі для всіх громадян поняття, формують «спільну згоду, бажання жити разом, продовжувати спільно користуватись неподільною спадщиною ...поділяти в минулому спільну славу і спільний жаль, здійснювати в майбутньому ту ж саму програму, разом страждати, насолоджуватись, сподіватись...» [2, с. 118–119]. Зазначимо, що такий важливий показник серед українського суспільства, як «ідентифікація українськості» зазнав найвищого рівня тільки у 2012 році [3]. Так, в цьому році майже 60% опитаних, вважали себе, в першу чергу, громадянами України (59,6%). Цей показник засвідчив усталене розуміння українців усіх національностей, що разом ми держава і маємо формувати перспективу свого подальшого розвитку. Саме с цього часу розпочинається суспільний дискурс перспектив європейської України.

Як слушно зазначає українська дослідниця Метельова Т. О. [4], для усталення європейської ідентичності важливим принципом має стати мультикультуралізм, що розкривається в двох правилах: одна група не може домінувати над іншою і неможна дозволяти групі принижувати членів своєї ж групи. Іншими словами, принципи демократії, загальнолюдські цінності повинні лежати як в основі відносин між групами, так і в середині групи. Стимулювати переорієнтацію на забезпечення культурної рівноправності на ґрунті пріоритету прав людини.

### Література

1. Элиас Н. Общество индивидов / Н. Элиас ; пер. с нем. А. Антоновского, А. Иванченко, А. Круглова. – М. : Праксис, 2001. – 330 с.
2. Ренан Е. Що таке нація / Е. Ренан // Націоналізм: антологія ; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. – К. : Смолоскип, 2000. – С. 107–120.
3. Аналітичний звіт за результатами дослідження «Регіональна толерантність, ксенофобія та екстремізм в Україні у 2012 році [Електронний ресурс] // Режим доступу : [http://www.ihrpex.org/uk/article/4769/analitchnyj\\_zvit\\_po\\_rezultatah\\_doslidzhennja\\_regionalna\\_tolerantnist\\_ksenfobija\\_ta\\_prava\\_ljudyny\\_v\\_ukrajini\\_u\\_2012\\_rotsi](http://www.ihrpex.org/uk/article/4769/analitchnyj_zvit_po_rezultatah_doslidzhennja_regionalna_tolerantnist_ksenfobija_ta_prava_ljudyny_v_ukrajini_u_2012_rotsi).
4. Метельова Т. О. Політика спільної європейської ідентичності: можливості використання Україною досвіду Євросоюзу / Метельова Т. О. // Суспільно-політичні процеси. – 2017. – № 2-3. – С. 215-238.

## **ВІДНОСИНИ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА МОНГОЛІЄЮ У СУЧАСНИЙ ПЕРІОД (1992–2018 рр.)**

Монголія зараз є однією з найбільших азійських країн – має площу понад 1,5 млн кв. км, яка розташована на сході центральної частини континенту. Вона не має виходу до морів та межує з Китаєм та Російською Федерацією [1].

Відносини між Україною та Монголією мають давню історію та традиції в історичній ретроспективі. Монгольська держава підкорила українські князівства та володіла ними з 1239 по 1362 рр. – понад 120 років. Проте з тих часів світ, держави та народи змінилися. Зараз нас відділяють тисячі кілометрів, відсутній навіть спільний кордон. У той же час нас об'єднують різноманітні фактори та надбання. Спробуємо у даній статті проаналізувати багатоманітні стосунки між державами на сучасному етапі.

Сьогодні Монголія є передусім сировинною та аграрною країною з огляду на економічний розвиток. Її надра багаті на мідь, сірку, олово, вольфрам, молібден, золото. В плані економічного співробітництва Україну передусім цікавить сірка, молоко та молочні продукти, мед, а також транспортні послуги. Монголію в нашій країні приваблюють локомотиви, кондитерські вироби, папір, тютюн, фармацевтична продукція. Співробітництво активно розвивається: зростання товарообігу між країнами за 2018 р. становило понад 48% [2]. У той же час, ці показники демонструють спільні проблеми економічного розвитку: переважання сировинних галузей, аграрного виробництва. Розвитком економічної співпраці країн опікується Міжурядова українсько-монгольська Комісія з питань торговельно-економічного та науково-технічного співробітництва.

Розвиток політичних відносин між Україною та Монголією у сучасний період розпочався з підписання Протоколу між Україною і Монголією про встановлення дипломатичних відносин у січні 1992 р.

Останній державний візит Президента Монголії в Україну відбувся у червні 2011 р., а глави зовнішньополітичного відомства Монголії – у грудні 2013 р. для участі у міністерському засіданні ОБСЄ.

З метою активізації міжпарламентських зв'язків, 24 квітня 2015 р. у Верховній Раді України створено депутатську групу з міжпарламентських зв'язків з Монголією у складі 6 осіб (керівник – П.В.Дзюблик, член депутатської фракції політичної партії «Народний фронт»). Міжпарламентська група дружби Монголія-Україна існує й у Великому Державному Хуралі у складі 6 осіб (Голова – Г. Батхуу) [2].

Основними угодами, що регулюють розвиток політичних відносин між країнами є: Договір про дружні відносини і співробітництво між Україною і Монголією (від 1992 р.), Спільна заява за підсумками офіційного візиту Президента Монголії в Україну (2002 р.), Спільна заява Президентів України та Монголії (2003 р.), а також у Спільна заява про розвиток партнерських відносин між Україною і Монголією (2011 р.). У квітні 2013 р. була затверджена «Програма співробітництва між Україною та Монголією у галузі сільського господарства» [2].

Перспективи розвитку відносин між державами досить широкі. Монголія – країна, яка не надто багата видатними архітектурними історичними пам'ятками, або рекреаційними природними ресурсами. Проте звернемо увагу на природні об'єкти, що становлять спадщину людства, визнану ЮНЕСКО. Це басейн Убсу-Нур, культурний ландшафт долини річки Орхон, велика гора Бурхан Халдун та її священний ландшафт, петрогліфи монгольського Алтаю. Досить цікавим є спосіб життя монголів, які зберегли тисячолітню традиційну культуру та звичаї, спосіб життя, що може зацікавити тисячі українських туристів, тим більше, що між Україною та Монголією діє безвізовий режим [3]. Дозволений строк безвізового перебування: до 90 днів [4].

Модернізація армії, парку повітряних суден, транспортної інфраструктури у всьому її розмаїтті – те, що можна сміливо розвивати у наших відносинах. Наша держава має величезний досвід у розвитку агропромислового сектору, технології та техніку, чим можна зацікавити наших партнерів. Також Україна володіє безмежними природними рекреаційними ресурсами, тисячами пам'яток історії та культури, чим, потенційно, може привабити монгольських туристів. Однак в цьому питанні за заваді стоїть відносно низький рівень життя монголів.

Монгольське суспільство, як і українське, багато в чому залишилося традиційним. Економіка країн зараз також багато в чому схожа. Переважають сировинні галузі та сільське господарство. Це, певної мірою, гальмує співробітництво, яке, має величезні перспективи у майбутньому.

У подальших дослідженнях, на наш погляд, слід приділити більшу увагу розвитку культурного співробітництва між Україною та Монголією у ХХ столітті.

## Література

1. Внутрішня Монголія. URL: <http://znaimo.com.ua/%D0%92%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8F%20%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%8F> (дата звернення: 15.12.2018).
2. Політичні відносини між Україною та Монголією. Посольство України в Китайській народній республіці та в Монголії (за сумісництвом). Офіційний сайт. URL: <https://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-mongolia/diplomacy> (дата звернення: 15.12.2018).
3. Мирослав Гай. Нащадки Чингизхана. Тиждень. 23 листопада 2007. URL: <https://tyzhden.ua/Publication/3932/> (дата звернення: 15.12.2018).
4. Угода між Урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік та Урядом Монгольської Народної Республіки про умови взаємних безвізових поїздок громадян від 20.12.1979 р. Міністерство закордонних справ України. Офіційний сайт. URL: <https://mfa.gov.ua/ua/consular-affairs/travel-advice/entering-foreign-countries> (дата звернення: 12.12.2018).

---

---

## ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Агафонова Г. С.** - доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н., доцент (м. Северодонецьк).
- Андрійчишена О. В.** - здобувач вищої освіти за спеціальністю «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).
- Беленко І. В.** – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).
- Березинський Л. В.** – доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н. (м. Северодонецьк).
- Бокоч Ю.М.** – аспірант кафедри міжнародної політики Ужгородського національного університету (м. Ужгород).
- Герасіна Л. М.** – професор кафедри соціології та політології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор соціологічних наук, професор (м. Харків).
- Глібщук Г. В.** – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).
- Загоруй І. С.** – доцент кафедри державно-правових дисциплін Луганського державного університету імені Е.О. Дідоренка, к.і.н., доцент(м. Северодонецьк).
- Карчевська О. В.** – доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н., доцент (м. Северодонецьк).

- Комарницький В. В.** – аспірант кафедри міжнародної політики Ужгородського національного університету (м. Ужгород).
- Кореньков О. О.** – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк).
- Літвін Л. А.** - доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н. (м. Сєверодонецьк).
- Литвинов О. М.** – завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін і професійної психології Луганського державного університету імені Е.О. Дідоренка, д.ю.н., доцент(м. Сєверодонецьк).
- Мацишина І. В.** – доцент Донецького національного університету імені Василя Стуса, к.політ.н., доцент (м. Вінниця).
- Мендрін О. В.** – аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Маріупольського державного університету (м. Маріуполь).
- Михайлюк В. В.** – докторант кафедри історії та археології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.і.н., (м. Сєверодонецьк).
- Михайлюк В. П.** – завідувач кафедри історії та археології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, д.і.н., професор (м. Сєверодонецьк).
- Михайлюк О. І.** – доцент кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.і.н., доцент (м. Сєверодонецьк).
- Новакова О. В.** – професор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, д.політ.н., професор (м. Київ).
- Одинцова Т. А.** – старший викладач кафедри загальноосвітніх дисциплін Луганського національного аграрного університету (м. Харків).
- Павлова Л. І.** – завідувач кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.політ.н., доцент (м. Сєверодонецьк).
- Пилипенко В. В.** – старший викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін і професійної психології Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, к.і.н. (м. Сєверодонецьк).

- Поклад В. І.** – доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін і професійної психології Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка, к.філос.н., доцент (м. Северодонецьк).
- Сімонян А. В.** – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, помічник – консультант народних депутатів України, PR-менеджер (м. Київ).
- Слободянюк А. Л.** - здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).
- Татай Е. О.** – аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Маріупольського державного університету (м. Маріуполь).
- Тарасюк О. В.** – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Політологія» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).
- Титаренко О. Р.** – здобувач вищої освіти за спеціальністю «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк).
- Фомін А.В.** – доцент кафедри історії та археології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, к.і.н., доцент (м. Северодонецьк).

## ЗМІСТ

<b>ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ</b> .....	<b>3</b>
<i>Павлова Л. І.</i> Зміна ролі держави в умовах світового та глобалізаційного розвитку ...	3
<i>Новакова О. В.</i> Соціальна політика української держави в контексті збройного конфлікту на Сході .....	6
<i>Карчевська О. В.</i> Політичні маніпуляції засобами мережевих комунікацій в інформаційному полі сучасної України .....	8
<i>Михайлюк В. П.</i> Системні підходи до виборчих кампаній: погляд до минулих виборів у США і РФ та майбутніх в Україні .....	12
<b>Секція 1</b>	
<b>ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПОЛІТИЧНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ</b>	
<i>Агафонова Г. С.</i> Консенсус як основа демократичної політичної системи .....	14
<i>Загоруй І. С.</i> Соціальна демократія як форма і умова дієвості соціально-економічних прав .....	18
<i>Литвинов О. М.</i> Штучна бідність як ознака спільнот «вторинних культур» (спроба діагностики соціальних хвороб, що гальмують розвиток інститутів громадянського суспільства) .....	21
<i>Літвін Л. А.</i> Подолання олігархізації політичних партій як індикатор реалізації національних інтересів України .....	23
<i>Михайлюк О. І.</i> Публічна політика як можливий вектор формування волевиявлення виборців .....	27
<i>Березинський Л. В.</i> Процес децентралізації державного управління: сутність та значення	28

<b>Мацішина І.В.</b>	
Контр-дискурс vs політичний дискурс в умовах протестного руху .....	31
<b>Одинцова Т.А.</b>	
Значення вивчення іноземної мови у сучасних політичних умовах.....	33
<b>Бокоч Ю. М.</b>	
Політична комунікація українських партій .....	34
<b>Мендрін О. В.</b>	
Політика ідентичності в структурі державного управління: підходи до обґрунтування та запровадження .....	37
<b>Сімонян А.В.</b>	
Корупційні ризики в діяльності громадських рад.....	40
<b>Слободянюк А. Л.</b>	
Підвищення ефективності місцевого самоврядування як чинник політичної модернізації .....	43
<b>Татай Е. О.</b>	
Форми інформаційно-комунікативного впливу громадян на органи влади в Україні .....	45
<b>Андрійчишена О. В.</b>	
Специфіка інституту омбудсмена в Україні .....	48
<b>Комарницький В. В.</b>	
Умови та чинники функціонування місцевих осередків політичних партій у сучасній Україні .....	51

## Секція 2

### ГЕОПОЛІТИЧНИЙ ЧИННИК РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

<b>Герасіна Л.М.</b>	
Геостратегії в світовій політиці та геополітичне визначення сучасної України.....	55
<b>Поклад В.І.</b>	
Розвиток правової держави в Україні в контексті глобальних тенденцій еволюції правових систем .....	58
<b>Бєленко І. В.</b>	
Актуальний стан реформи сектору оборони та безпеки України .....	61
<b>Михайлюк В. В.</b>	
Україна та Канада: вплив міждержавного партнерства на розвиток політичної системи української держави.....	63
<b>Пилипенко В. В.</b>	
Особливості діяльності комуністичних партій Ірану після ісламської революції.....	65

<b>Глібіщук Г. В.</b>	
Проблеми інформаційної безпеки України .....	68
<b>Кореньков О. О.</b>	
Терористичні напівдержави як нова загроза розподілу влади в рамках існуючої національної держави .....	71
<b>Тарасюк О. В.</b>	
Особливості міграційної політики сучасної України .....	75
<b>Карчевська О. В., Титаренко О. Р.</b>	
Формування європейської ідентичності українців як основа європейської України .....	78
<b>Фомін А.В.</b>	
Відносини між Україною та Монголією у сучасний період (1992–2018 рр.).....	82
<b>ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ .....</b>	<b>85</b>

Наукове видання

Збірник матеріалів  
XII Всеукраїнської  
науково-практичної конференції  
«МОДЕРНІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ  
СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ:  
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

Технічний редактор *Т.В. Погорєлова*  
Оригінал-макет, коректор *Т.В. Погорєлова*

Підписано до друку 26.01.2019.  
Формат 60×84<sup>1</sup>/<sub>16</sub>. Гарнітура Times.  
Умов. друк. арк. 5,3. Обл.-вид. арк. 5,0.  
Тираж 100 прим. Вид. № 3202. Запов. № 1(2019).  
Ціна договірна.

Видавництво Східноукраїнського національного університету  
імені Володимира Даля

Свідоцтво про реєстрацію: серія ДК № 1620 від 18.12.03 р.

Адреса університету: просп. Центральний 59-А  
м. Северодонецьк, 93400, Україна  
e-mail видавництва: [vidavnictvosnu.ua@gmail.com](mailto:vidavnictvosnu.ua@gmail.com).

Надруковано:  
Відділ технічного обслуговування СНУ ім. В. Даля  
Адреса: просп. Центральний 59-А  
м. Северодонецьк, 93400, Україна